

ΑΠΟΨΕΙΣ ΕΠΙ ΤΗΣ ΕΚΒΙΟΜΗΧΑΝΙΣΕΩΣ

Ὑπὸ τοῦ κ. W. ARTHUR LEWIS

Καθηγητοῦ τῆς Πολιτικῆς Οἰκονομίας
εἰς τὸ Πανεπιστήμιον τοῦ Μάντσεστερ

Κατὰ μετάφρασιν ΑΘ. Π. ΚΑΝΕΛΛΟΠΟΥΛΟΥ

Ἡ ἐσωτερικὴ ἀγορὰ

Πᾶσα ἔρευνα ἐπὶ τῆς ἐκβιομηχανίσεως πρέπει νὰ ἀρχίζη ἀπὸ τὴν ἀγορὰν, δοθέντος ὅτι ἡ βιομηχανία δὲν δύναται νὰ ἐπιζήσῃ ἂν δὲν ἐξασφαλίσῃ τὴν διάθεσιν τῶν προϊόντων τῆς. Ἡ ἀγορὰ ἐνδέχεται νὰ εἶναι ἐσωτερικὴ ἢ ἐξωτερικὴ. Θὰ ἐξετάσω πρῶτον τὴν βασιζομένην εἰς τὴν ἐσωτερικὴν ἀγορὰν ἐκβιομηχανίαν.

Εἰς πλείστας χώρας τὸ κύριον ἐμπόδιον πρὸς ἐκβιομηχανίαν εἶναι ἡ μικρότης τῆς ἐσωτερικῆς ἀγορᾶς. Ὁ πληθυσμὸς δαπανᾷ τὸ μέγιστον μέρος τοῦ εἰσοδήματός του διὰ τὴν διατροφήν καὶ τὸν οἰκισμὸν, καὶ μόνον ἐν μικρὸν περίσσευμα διαθέτει διὰ βιομηχανικὰ προϊόντα. Μέγα μέρος τοῦ περισσεύματος τούτου πρέπει νὰ δαπανηθῇ δι' ἱματισμὸν καὶ αἱ βιομηχανίαι ἱματισμοῦ εἶναι σχεδὸν αἱ μόναι ποὺ ἔχουν πιθανότητα ἐπιτυχίας. Ὅπως ἀπέδειξεν ὁ Colin Clark, ἐνῶ αἱ πλούσιαι χῶραι δαπανοῦν τὸ 20 ἐπὶ τοῖς ἑκατὸν καὶ πλέον τοῦ εἰσοδήματός των διὰ βιομηχανικὰ ἀγαθὰ, παραγόμενα ἐπιχωρίως ἢ εἰσαγόμενα, μὴ περιλαμβανομένων τῶν πρώτων ὑλῶν καὶ τῶν ἐνσωματωμένων εἰς αὐτὰς ὑπηρεσιῶν, τὸ ὑπὸ τῶν πτωχοτέρων χωρῶν δαπανώμενον εἰς ἐγχώρια ἢ εἰσαγόμενα βιομηχανικὰ προϊόντα ποσοστὸν κυμαίνεται μεταξύ τοῦ 5 καὶ τοῦ 10 ἐπὶ τοῖς ἑκατὸν.

Διὰ τὸν αὐτὸν λόγον ἡ πενία ἀποτελεῖ ἐμπόδιον εἰς τὰς προθέσεις τῶν πτωχῶν χωρῶν πρὸς μείωσιν τῆς μαζικῆς ἀνεργίας διὰ τῆς ταχείας ἐκβιομηχανίσεως. Διότι, τί θὰ συμβῇ μὲ τὰ ἀγαθὰ, τὰ ὁποῖα θὰ παράγῃ ὁ μετακινούμενος πρὸς τὴν βιομηχανίαν πληθυσμὸς; Αὐτοὶ οἱ ἴδιοι οἱ βιομηχανεργάται θὰ χρησιμοποιοῦν μόνον εἰς μικρὰν ἔκτασιν τὸ νέον των εἰσόδημα πρὸς προμήθειαν βιομηχανικῶν προϊόντων· τὸ 40 ἢ 50 ἐπὶ τοῖς ἑκατὸν θὰ τὸ δαπανοῦν διὰ διατροφήν. Οἱ ἀγρόται, ἐξ ἄλλου, θὰ καταναλίσκουν περισσότερα τρόφιμα παρὰ βιομηχανικὰ εἶδη. Καὶ τὸ ἀποτέλεσμα θὰ εἶναι ἡ δημιουργία ἀποθέματος ἀδιάθετων βιομηχανικῶν προϊόντων παραλλήλως πρὸς ἓνα ἔντονον πληθωρισμὸν τῶν τιμῶν τῶν τροφίμων, πέραν τῶν πιθανῶν δυσχερειῶν, αἱ ὁποῖαι θὰ ἀνακύψουν ἀπὸ τὴν πληθωρικὴν εἰσαγωγὴν τροφίμων εἰς τὸ ἰσοζύγιον πληρωμῶν.

Ἡ ἀνάπτυξις τῆς βιομηχανίας διὰ τὴν ἐγχώριον ἀγορὰν, κατὰ συνέπειαν,

τὸν σκοπὸν ὅπως ἀπορροφήσωμεν τὸ πλεόνασμα τῆς ἐργασίας, τὸ ὁποῖον ἐλευθεροῦται διὰ τῆς ἡξημένης γεωργικῆς παραγωγικότητος καὶ ἐφοδιάσωμεν τὴν ζήτησιν, ἣ ὁποία τοιουτοτρόπως θὰ γενικεύεται. Ἐὰν εἶχωμεν νὰ κάνωμεν μὲ μίαν κλειστὴν οἰκονομίαν, τὸ κατάλληλον ἰσοζύγιον, τὸ ὁποῖον θὰ ἔπρεπε νὰ διατηρηθῆ μεταξύ τῆς αὐξήσεως τῆς γεωργικῆς καὶ τῆς αὐξήσεως τῆς βιομηχανικῆς παραγωγῆς, δίδεται ἀπλῶς ἀπὸ τὴν ἀναλογίαν μεταξύ τῆς ὀριακῆς ροπῆς πρὸς κατανάλωσιν γεωργικῶν προϊόντων καὶ τῆς ὀριακῆς ροπῆς πρὸς κατανάλωσιν βιομηχανικῶν προϊόντων. Ἡ γεωργία καὶ ἡ βιομηχανία εἶναι συμπληρωματικαὶ καὶ ὄχι ἀνταγωνιστικαί. Ἐκβιομηχάνισις χωρὶς προαγωγὴν τῆς γεωργίας σημαίνει καταστροφὴν τῶν βιομηχανῶν καὶ προαγωγὴ τῆς γεωργίας χωρὶς ἐκβιομηχάνισιν σημαίνει καταστροφὴν τῶν ἀγροτῶν. Εἰς μίαν ἀνοικτὴν οἰκονομίαν τὸ θέμα εἶναι περισσότερον πολύπλοκον, ἀλλὰ θὰ ἐπανέλθω ἐπ' αὐτοῦ μὲ ἄλλην εὐκαιρίαν.

Ἡ ὀριακὴ ροπή πρὸς κατανάλωσιν εἶναι περίπου 0.45 διὰ τρόφιμα καὶ πρώτας ὕλας, 0.25 διὰ βιομηχανικὰ προϊόντα καὶ 0.30 διὰ τὰ ὑπόλοιπα. Χρησιμοποιοῦντες τοὺς ἀριθμοὺς αὐτοὺς δυνάμεθα νὰ κάνωμεν τοὺς ἀκολουθούσους συλλογισμοὺς διὰ μίαν κλειστὴν οἰκονομίαν. Ὑποθέσωμεν ὅτι τὸ 65 ἐπὶ τοῖς ἑκατὸν τοῦ εἰσοδήματος παράγεται εἰς τὴν πρωτογενῆ παραγωγὴν καὶ τὸ 10 ἐπὶ τοῖς ἑκατὸν εἰς τὴν μεταποίησιν. Ὑποθέσωμεν ἀκόμη ὅτι ὁ πληθυσμὸς εἶναι σταθερὸς καὶ ὅτι ἡ παραγωγικότης αὐξάνει ἐτησίως εἰς ἕκαστον τομέα κατὰ 1 ἐπὶ τοῖς ἑκατὸν. Τότε, κατὰ τὸ πρῶτον ἔτος ἡ πρωτογενὴ παραγωγή θὰ αὐξηθῆ κατὰ 0.65 ἐπὶ τοῖς ἑκατὸν ἐπὶ τοῦ συνολικοῦ εἰσοδήματος, ἐνῶ θὰ ἀπητεῖτο μόνον 0.45. Ἀντιθέτως ἡ μεταποίησις θὰ αὐξηθῆ μόνον κατὰ 0.10 τοῖς ἑκατὸν ἐπὶ τοῦ συνολικοῦ εἰσοδήματος, ἐνῶ θὰ ἀπητεῖτο 0.25. Τοιουτοτρόπως πρέπει νὰ μεταφέρωμεν 0.20 ἐπὶ τοῖς ἑκατὸν ἀπὸ τὴν πρωτογενῆ παραγωγὴν εἰς τὴν μεταποίησιν (0.15) καὶ τὸ ὑπόλοιπον (0.05), μειώνοντες τοὺς πόρους εἰς τὴν πρωτογενῆ παραγωγὴν κατὰ 0.30 ἐπὶ τοῖς ἑκατὸν καὶ αὐξάνοντες τοὺς πόρους εἰς τὴν μεταποίησιν κατὰ 1.5 ἐπὶ τοῖς ἑκατὸν. Τὰ ἀποτελέσματα αὐτὰ δὲν ἰσχύουν, βεβαίως, διὰ πᾶσαν χώραν εἰς τὴν πράξιν. Ἐκαμα, ἐν τούτοις, τὸν αὐστηρὸν αὐτὸν ὑπολογισμὸν διὰ νὰ ἐκφράσω παραστατικῶς τὴν ἀντίληψιν τῆς διατηρήσεως δυναμικοῦ ἰσοζυγίου μεταξύ βιομηχανίας καὶ γεωργίας.

Ἐφ' ὅσον εἶναι δεδομένον τὸ μέγεθος τῆς ἐσωτερικῆς ἀγορᾶς διὰ τὴν βιομηχανίαν, τὸ εἶδος τῶν βιομηχανικῶν προϊόντων, τὰ ὁποῖα αὕτη εἶναι ἰκανὴ νὰ χρηματοδοτήσῃ πρὸς παραγωγὴν ἐπιχωρίως, εἶναι ἐν μέρει συνάρτησις τῆς ζητήσεως καὶ ἐν μέρει συνάρτησις τῶν πόρων εἰς πρώτας ὕλας.

Ἀσχολοῦμαι μόνον μὲ χώρας, αἱ ὁποῖαι εἶναι πτωχαὶ καὶ αἱ ὁποῖαι δὲν ἔχουν οὔτε σιδηρομεταλλεύματα, οὔτε εὐθηνὰ καύσιμα. Ὅλαι αἱ τοιαῦται χῶραι ἔχουν ἓνα μειονέκτημα εἰς τὴν μεταποίησιν, συγκρινόμεναι πρὸς τὰς βιομηχανικὰς χώρας, τὸ ὅτι τὸ περιβάλλον, τὸ ὁποῖον προσφέρουν εἰς τὴν βιομηχανίαν, εἶναι δυσμενές. Ἄλλ' ὅλαι ἔχουν ἓνα μεγάλο πλεονέκτημα, τὸ ὅτι τὰ ἡμερομίσθια εἶναι χαμηλά.

Τὸ περιβάλλον εἶναι δυσμενές κατὰ τὴν πρώτην στιγμὴν, διότι αἱ βιο-

μηχανία είναι νομαδικαί. Αἱ βιομηχανίαὶ χρησιμοποιοῦν κοινὰς ὑπηρεσίας, ὅπως φωταερίον, ἠλεκτρισμὸν, ὕδωρ, γενικὰς μηχανικὰς ὑπηρεσίας καὶ εὐχερείας μεταφορᾶς, αἱ ὅποια ὑπάρχουν εἰς τὰς μεγαλύτερας κλίμακος οἰκονομίας. Οὕτως, εἶναι εὐθηνότερα ἡ λειτουργία ἐνὸς νέου ἐργοστασίου εἰς ἓνα τόπον ὅπου ἤδη ὑπάρχει μέγας ἀριθμὸς ἐργοστασίων παρὰ εἰς ἓνα τόπον ὅπου δὲν ὑπάρχουν ἐργοστάσια. Αἱ βιομηχανίαὶ, κατὰ συνέπειαν, ἐξαρτῶνται ἡ μία ἀπὸ τὴν ἄλλην, ἡ μία ἀγοράζει τὰ ὑποπροϊόντα τῆς ἄλλης, πλείστοι δὲ βιομηχανίαὶ δὲν δύνανται νὰ ὀλοκληρώσουν τὸ προϊόν των, χωρὶς νὰ ἀγοράσουν προιόντα ἄλλων βιομηχανιῶν, ὡς χημικῶν, μηχανολογικῶν κλπ. Ὡς ἐκ τούτου ἡ βιομηχανικὴ ἀνάπτυξις εἶναι σωρευτικὴ. Ὅσον περισσοτέρας βιομηχανίας ἔχετε, τόσον περισσοτέρας εἰσθε ἱκανοὶ νὰ προσελκύσετε, καὶ τὸ ἀντίστροφον. Ἡ ἀπουσία ἄλλων βιομηχανιῶν ἀναβιβάζει τὸ κόστος τῆς μεταποιήσεως εἰς μίαν ὑπανάπτυκτον χώραν, διότι μία ἐπιχείρησις εἶναι ὑποχρεωμένη νὰ κάμη μόνη τῆς πράγματα, τὰ ὅποια εἰς ἄλλας χώρας θὰ ἠδύνατο νὰ προμηθευθῇ ἀπὸ εἰδικευμένας ἐπιχειρήσεις.

Ἐναντι τοῦ μειονεκτήματος τούτου δυνάμεθα νὰ ἀντιπαραθέσωμεν τὸ πλεονέκτημα τοῦ χαμηλοῦ κόστους τῶν μισθῶν. Οἱ μισθοὶ εἰς τὰς ὑπαναπτύκτους οἰκονομίας ἀποτελοῦν ἓνα κλάσμα μόνον τοῦ μισθοῦ τῶν βιομηχανικῶν χώρων. Τώρα, χαμηλοὶ μισθοὶ καὶ χαμηλὸν κόστος ἐργασίας δὲν εἶναι ἓν καὶ τὸ αὐτό. Ἐν συγκρίσει μετὰ τὰς βιομηχανικὰς χώρας, τὸ κόστος ἐργασίας εἶναι χαλιότερον μόνον ἔαν ἡ μισθολογικὴ διαφορά εἶναι τόσον μεγάλη, ὥστε νὰ καλύπτεται ἡ διαφορά τῆς παραγωγικότητος. Τὸ ἀποτέλεσμα ποικίλλει πάρα πολὺ ἀπὸ βιομηχανίας εἰς βιομηχανίας. Ὑπάρχουν ὠρισμένοι βιομηχανίαὶ, ὅπου ἡ διαφορά εἰς παραγωγικότητα ὑπερβαίνει τὴν διαφορὰν μισθῶν, ἄλλ' ὑπάρχουν συνήθως καὶ ἄλλαι πολλαί, ὅπου ἡ διαφορά εἰς μισθοὺς εἶναι μεγαλύτερα ἀπὸ τὴν διαφορὰν εἰς παραγωγικότητα. Παραδείγματος χάριν οἱ μισθοὶ εἰς τὴν Μεγάλην Βρετανίαν εἶναι δέκα φορὰς ὑψηλότεροι ἀπὸ τοὺς μισθοὺς εἰς τὴν Νιγηρίαν, ἐνῶ ἡ διαφορά εἰς βιομηχανικὴν παραγωγικότητα, με δεδομένον παρόμοιον ἐξοπλισμὸν, σπανίως ὑπερβαίνει τὸ ἓν δεῦτερον ἢ τὸ ἓν τρίτον.

Ἄλλὰ δὲν εἶναι ἀρκετὸν νὰ ἔχωμεν χαμηλὸν κόστος ἐργασίας. Ἡ διαφορά πρέπει νὰ εἶναι τόσον μεγάλη, ὥστε νὰ καλύπτεται τὸ ἐκ τοῦ δυσμενοῦς περιβάλλοντος κόστος, καὶ ἐπίσης τὸ ὑψηλότερον κόστος καυσίμων. Ἡ πείρα δεικνύει ὅτι ἡ διαφορά εἶναι ἀρκετὰ μεγάλη μόνον εἰς ἓνα μικρὸν ποσοστὸν περιπτώσεων.

Ὑπάρχει, ἐν τούτοις, καὶ τρίτος παράγων, συχνακίς ἀποφασιστικὸς διὰ τὴν ἐγκατάστασιν βιομηχανίας, τὸ μεταφορικὸν κόστος. Τὸ κόστος μεταφορᾶς εὐνοεῖ τὴν ἐπιτόπιον βιομηχανοποίησιν ἐνὸς ἀγαθοῦ εἰς δύο περιπτώσεις: α) Ἐὰν ἡ βιομηχανία χρησιμοποιεῖ βαρεῖαν πρώτην ὕλην, διαθέσιμον εἰς τὴν χώραν, ἡ τοπικὴ βιομηχανία προστατεύεται ἔναντι εἰσαγωγῶν κατὰ τὴν ἔκτασιν τοῦ κόστους τῆς μεταφορᾶς τῆς πρώτης ὕλης, π.χ. τσιμέντο. β) Ἐὰν τὸ βιομηχανοποιηθὲν ἀγαθὸν εἶναι περισσότερον ὀγκῶδες ἀπὸ τὰ ὑλικά κατα-

σκευής του, υπάρχει επίσης παρομοία προστασία, αδιάφορον εάν τα υλικά πρόκειται να εισαχθούν εκ του εξωτερικού ή όχι.

Ἡ ἐπιτόπιος βιομηχανοποίησις εἶναι εἰς μειονεκτικὴν θέσιν εἰς δύο περιπτώσεις: α) Ἐὰν ἡ πρώτη ὕλη θὰ ἔπρεπε νὰ εἰσαχθῆ, χάνη δὲ βάρους κατὰ τὴν διαδικασίαν τῆς μεταποιήσεως, ὁ παράγων μεταφορὰ εὐνοεῖ τὴν παραγωγὴν τούτου εἰς τὴν χώραν τὴν διαθέτουσαν τὴν πρώτην ὕλην, π.χ. ὁ χάλυψ. β) Ἐὰν αἱ ἀνάγκαι εἰς καύσιμα εἶναι εὐρεῖαι. Εἰς πολλὰς βιομηχανίας τὸ κόστος εἰς καύσιμα ἀντιπροσωπεύει ὀλιγώτερον τοῦ δύο ἐπὶ τοῖς ἑκατὸν τοῦ ἐτοίμου προϊόντος, ἀλλ' εἰς ἄλλας κυμαίνεται μεταξύ 15 καὶ 20 ἐπὶ τοῖς ἑκατὸν. Τὸ κόστος τῆς μεταφορᾶς τῶν καυσίμων ἐξαλείφεται ὅταν τὰ ἀγαθὰ κατασκευάζωνται ἐκεῖ ὅπου πρέπει νὰ εὐρίσκωνται τὰ καύσιμα, π.χ. χάλυψ, ὠριμένα χημικὰ προϊόντα κλπ.

Τὸ κόστος τῆς μεταφορᾶς ἔχει μικρὰν σημασίαν: α) Ἐὰν ἡ πρώτη ὕλη πρόκειται μὲν νὰ εἰσαχθῆ δὲν χάνει ὅμως βάρους ἢ ἀποκτᾷ ὄγκον κατὰ τὴν διαδικασίαν τῆς μεταποιήσεως. Τὸ κόστος μεταφορᾶς εἶναι τότε κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἦττον τὸ ἴδιον, εἴτε ἡ χώρα εἰσάγει τὴν πρώτην ὕλην, εἴτε τὸ ἐτοιμον προϊόν. Π.χ. σιγαρέττα, σάπων κλπ. καὶ β) Ἐὰν αἱ εἰς καύσιμα ἀνάγκαι εἶναι μικραὶ, λ.χ. 2 ἐπὶ τοῖς ἑκατὸν ἐπὶ τοῦ ἐτοίμου προϊόντος. Εἰς τὴν κατηγορίαν, ἡ ὁποία εὐνοεῖται ἀπὸ τὸ κόστος μεταφορᾶς αἱ ὑπαγόμεναι κυριώτεραι βιομηχανία εἶναι: αἱ οἰκοδομικαὶ βιομηχανία, βασιζόμεναι ἐπὶ τῶν τοπικῶν υλικῶν, τσιμέντου, τούβλων, ὑάλου κλπ. Βιομηχανία βασιζόμεναι ἐπὶ τοῦ ξύλου, ἐφ' ὅσον ὑπάρχει ἐπιτοπίως ξυλεία, καὶ εἰς πᾶσαν περίπτωσιν ἡ βιομηχανία ἐπιπλων. Βιομηχανία συντηρήσεως φρούτων καὶ λαχανικῶν, βιομηχανία βασιζόμεναι εἰς τὸ ὕδωρ, ὡς ἀεριούχων ποτῶν, μύρας κλπ.

Αἱ κατηγορίαι πού παραμένουν ἀνεπηρέαστοι ἀπὸ τὸ μεταφορικὸν κόστος εἶναι κυρίως αἱ βιομηχανία αἱ χρησιμοποιοῦσαι ἐλαφρὰς πρώτας ὕλας καὶ ὄχι πολλὰ καύσιμα. Ἐκ τούτων αἱ σημαντικώτεραι, ἀπὸ πλευρᾶς ζήτησεως, εἶναι βάμβακος καὶ ραιγιόν, βιομηχανία ἱματισμοῦ, ὑποδημάτων, κλπ. καὶ βιομηχανία στηριζόμεναι εἰς φυτικά ἔλαια (ἰδίᾳ σάπωνος).

Αἱ ἀναφερθεῖσαι εἰς τὰς δύο ἀνωτέρω κατηγορίας βιομηχανία εἶναι αἱ πρῶται, πού πρέπει νὰ ἰδρυθῶν εἰς τὰς ὑπαναπτύκτους χώρας μὲ ἔλλειψιν πρώτων ὑλῶν καὶ καυσίμων. Αἱ τῆς πρώτης κατηγορίας εἶναι ὑγιεῖς ἐφ' ὅσον αἱ πρῶται ὕλαι ὑπάρχουν εἰς τὴν χώραν, αἱ τῆς δευτέρας ὅμως κατηγορίας εἶναι συνήθως ὑγιεῖς μόνον ἐὰν τὸ κόστος ἐργασίας εἶναι πολὺ χαμηλόν. Εἰς πλείστας χώρας, μολονότι τὸ κόστος ἐργασίας εἶναι χαμηλόν, δὲν εἶναι ἐν τούτοις εἰς τοιοῦτον βαθμόν, ὥστε νὰ ὑπερκαλύπτεται τὸ ἐκ τοῦ δυσμενοῦς περιβάλλοντος κόστος, μὲ ἀποτέλεσμα αἱ βιομηχανία αὗται νὰ ἐπιζοῦν μόνον χάρις εἰς τοὺς προστατευτικούς δασμούς.

Ἡ ζήτησις διὰ βιομηχανικὰ προϊόντα εἰς τὰς πτωχὰς χώρας εἶναι ζήτησις κατὰ τὸ πλείστον διὰ ὑφαντουργικὰ εἶδη καὶ διὰ προϊόντα ἐκ μετάλλου, εἰς ἴσας περίπου ἀναλογίας. Ἡ ἀπουσία, ἐπομένως, σιδηρομεταλλευμάτων περιορίζει εἰς τὸ ἥμισυ τὸ μέγεθος τῆς βιομηχανοποιήσεως, τὸ ὁποῖον θὰ ἠδύνατο νὰ πραγματοποιηθῆ διὰ τὴν ἐγχώριον ἀγορὰν ἐὰν ὑπῆρχον διαθέ-

σιμα σιδηρομεταλλεύματα. Βεβαίως, κάποια μεταλλουργική παραγωγή δύναται νὰ πραγματοποιηθῆ χωρὶς μεταλλεύματα. Ἡ μεγαλύτερα ἀπώλεια βάρους τῶν μεταλλευμάτων προκαλεῖται κατὰ τὴν τήξιν των. Ἀπὸ τῆς ἀπόψεως τοῦ κόστους μεταφορᾶς εἶναι εὐθηνότερα ἢ εἰσαγωγή χελωνῶν μετάλλου ἀπὸ τὴν εἰσαγωγήν ἐτοίμου προϊόντος. Συνεπῶς, ἐὰν ἡ παραγωγικότης δὲν εἶναι πολὺ μικρά, ἐὰν ἡ δαπάνη καυσίμων δὲν εἶναι πολὺ μεγάλη καὶ οἱ ἐμισθοὶ εἶναι χαμηλοί, εἶναι δυνατὸν νὰ ἐγκατασταθοῦν βιομηχανία βασιζομένη ἐπὶ τῶν εἰσαγομένων χελωνῶν, ἤτοι βιομηχανία γεωργικῶν ἐργαλείων, λουτήρων, καρφιδῶν κλπ.

Ἡ ἐξαγωγικὴ ἀγορὰ

Ἡ ἐξαγωγικὴ ἀγορὰ διαφέρει τῆς ἐσωτερικῆς ἀπὸ δύο ἀτόψεων. Πρῶτον. Ἡ ἀναλογία τῶν εὐνοουμένων ὑπὸ τοῦ μεταφορικοῦ κόστους ἀγαθῶν εἶναι μικρότερα καὶ ἀντιθέτως ἡ ἀναλογία ἀγαθῶν, ἐναντι τῶν ὁποίων τὸ μεταφορικὸν κόστος εἶναι δυσμενές, εἶναι μεγαλύτερα. Δεύτερον. Ἡ ἀγορὰ, ἐξ ἄλλου, εἶναι ἀπεριόριστος διὰ τὰς μικρὰς χώρας καὶ ἐὰν ἀκόμη τὸ κόστος εἶναι ἀρκετὰ χαμηλόν. Τὸ μεταφορικὸν κόστος τώρα εὐνοεῖ μόνον τὰς βιομηχανίας ἐκείνας, αἱ ὁποῖαι δύνανται νὰ στηρίζωνται ἐπὶ ἐπιχωρίων πρώτων ὑλῶν, πού χάνουν βάρος κατὰ τὴν ἐπεξεργασίαν. Ἡ ἀπλή κατοχὴ μιᾶς βαρείας πρώτης ὕλης δὲν εἶναι ἀρκετὴ, ἐὰν ἡ ὕλη δὲν χάνη βάρος κατὰ τὴν ἐπεξεργασίαν, ὅσον εἰς τὴν καταναλωτήριαν χώραν τὸ μεταφορικὸν κόστος εἶναι τὸ αὐτὸ εἴτε αὕτη εἰσάγει τὴν πρώτην ὕλην, εἴτε τὸ ἐτοιμον προϊόν. Ἐπὶ πλέον καὶ ἐὰν ἀκόμη ἡ πρώτη ὕλη εἶναι βαρεῖα καὶ χάνει βάρος, ἡ παραγωγή ἐνδέχεται νὰ ἀποβῆ ἀσύμφορος εἰς τὰς μεγάλας καταναλωτρίαις χώρας, ἐὰν ἀπαιτῆ μεγάλην ποσότητα καυσίμων, καθ' ὅσον ὅπου ἡ ζήτησις καυσίμων εἶναι μεμειωμένη συνθηθέστερον νὰ προσελκύσωμεν ὑλικά χάνοντα βάρος πρὸς τὰ καύσιμα παρὰ νὰ προσελκύσωμεν τὰ καύσιμα πρὸς τὰ ὑλικά.

Ὡς πρὸς τὰς εἰσαγομένας πρώτας ὕλας, μία ἐγχώριος βιομηχανία δύναται νὰ βασισθῆ ἐπὶ εἰσαγομένων βαρειῶν πρώτων ὑλῶν, πού δὲν χάνουν βάρος, ὅχι ὅμως καὶ μία ἐξαγωγικὴ βιομηχανία. Μία ἐξαγωγικὴ βιομηχανία δύναται νὰ βασιζέται ἐπὶ εἰσαγομένων πρώτων ὑλῶν, μόνον ἐὰν αἱ ὕλαι αὗται εἶναι τόσο ἐλαφραὶ, ἐν σχέσει πρὸς τὴν ἀξίαν των, ὥστε τὸ μεταφορικὸν κόστος νὰ ἔχη μικρὰν σημασίαν ἢ ἐὰν ἡ πρώτη ὕλη ἀποτελῆ ἀντικείμενον τόσο ἐκτεταμένης ἐπεξεργασίας ἢ ὑψηλοῦ βαθμοῦ εἰδικεύσεως, ὥστε τὸ κόστος τῆς ὕλης νὰ ἀποτελῆ μικρὸν μόνον μέρος τοῦ κόστους τοῦ ἐτοίμου προϊόντος (λ.χ. ὥρολόγια).

Δὲν εἶναι, ὡς ἐκ τούτου, δυνατὸν εἰς μίαν ὑπανάπτουσαν χώραν, εἰς τὴν ὁποῖαν ἐλλείπουν τὰ μεταλλεύματα καὶ τὰ καύσιμα, νὰ δημιουργηθῆ εὐρὺ ἐξαγωγικὸν ἐμπόριον χωρὶς νὰ εἶναι προικισμένη με ὕλας πού χάνουν βάρος ἢ ἐὰν οἱ ἐμισθοὶ τῆς δὲν εἶναι πολὺ χαμηλοὶ ἐν σχέσει πρὸς τὴν παραγωγικότητά της. Μία ὑψηλοῦ βαθμοῦ εἰδικεύσεως χώρα, ἡ Ἑλβετία ἢ ἡ Μεγάλη Βρετανία, δύναται νὰ ἐλπίζῃ εἰς τὴν συνέχισιν ἐξαγωγῶν προϊόντων βασιζομένων

εις εισαγομένους πρώτας ύλας, ἐὰν δύναται νὰ προηγηται εἰς τὴν ἀνάπτυξιν νέων εἰδικοτήτων. Εἰς τὰς ὑπαναπτύκτους ὁμως χώρας τὸ βᾶρος πίπτει κυρίως ἐπὶ τῶν χαμηλῶν μισθῶν. Εἶναι ἡ περίπτωσις τῶν χωρῶν εἰς τὰς ὁποίας παρατηρεῖται ὑπερπληθυσμὸς ἐν σχέσει πρὸς τοὺς γεωργικοὺς πόρους. Μία χώρα πάσχει ἀπὸ ὑπερπληθυσμὸν ὑπὸ τὴν ἔννοιαν αὐτὴν, ἐὰν ὁ ἀριθμὸς τῶν ἀπασχολουμένων εἰς τὴν γεωργίαν ἀτόμων εἶναι τόσον μεγάλος, ἐν συγκρίσει πρὸς τὴν καλλιεργήσιμον ἔκτασιν, ὥστε, ἐὰν ἀριθμὸς τις τούτων ἀπεσύρετο διὰ νὰ ἀπασχοληθῇ εἰς ἄλλους τομεῖς τῆς οἰκονομίας, ἡ συνολικὴ ἀκαθάριστος πρόσοδος τῆς γεωργίας δὲν θὰ ἐμειοῦτο ἔστω καὶ ἂν οὐδεμία ἀξιόλογος ἀναδιοργάνωσις τῆς γεωργίας καὶ οὐδεμία αὐξησις εἰς τὸ γεωργικὸν κεφάλαιον ἐλάμβανε χώραν. Ἡ χώρα δὲν πάσχει ἀπὸ ὑπερπληθυσμὸν ἐὰν ὑπάρχη ἀκαλλιέργητος ἔκτασις δυναμένη νὰ καλλιεργηθῇ.

Ἡ συγκεκαλυμμένη ἀνεργία εἰς τὴν γεωργίαν εἶναι δύσκολον νὰ μετρηθῇ. Ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὴν στάθμην τῆς τεχνικῆς, ἀπὸ τὸ ἐν χρήσει κεφάλαιον καὶ ἀπὸ τὴν φύσιν τῶν καλλιεργειῶν. Ὄταν μία χώρα πάσχη ἀπὸ ὑπερπληθυσμὸν, κατὰ τὸν ἀνωτέρω ὀρισμὸν, ἡ ὀριακὴ παραγωγικότης τῆς ἐργασίας εἰς τὴν γεωργίαν ἰσοῦται πρὸς τὸ μηδέν. Δυνατὸν μάλιστα νὰ εἶναι καὶ ἀρνητικὴ. Ὁ νόμος τῆς φθινοῦσης ἀποδόσεως βεβαίως ὅτι εἶναι δυνατὸν νὰ ἔχωμεν ὑπέρμετρον πληθυσμὸν ἐπὶ πολὺ μικρᾶς ἐπιφανείας ἐδάφους, καὶ τοῦτο δὲν εἶναι ἀσύνηθες φαινόμενον. Εἰς τὰς ἀκραίας περιπτώσεις ἄγει εἰς ἐλάττωσιν τῆς γονιμότητος τοῦ ἐδάφους.

Ἐν τούτοις, εἴτε μηδέν, εἴτε ἀρνητικὴ εἶναι ἡ ὀριακὴ παραγωγικότης τῆς ἐργασίας εἰς τὴν γεωργίαν, ἡ δημιουργία νέων εὐκαιριῶν χρησίμου ἀπασχολήσεως, ἐκτὸς τῆς γεωργίας, εἶναι ἐπιθυμητή. Ὑπάρχουν διάφοροι δυνατότητες πρὸς τοῦτο, ὡς ἡ μετανάστευσις, ἡ ἀνάπτυξις τουριστικῆς βιομηχανίας, ἀλλ' ἡ πλέον σημαντικὴ εἶναι ἡ ἐκβιομηχάνισις. Βεβαίως, εἶδομεν ἤδη, ὅτι ἐκβιομηχάνισις εἰς εὐρεῖαν κλίμακα εἰς χώρας πασχούσας ἀπὸ ὑπερπληθυσμὸν δὲν δύναται ἴσως νὰ στηριχθῇ ἐπὶ τῆς βάσεως τῆς ἐγχωρίου ζητήσεως. Ἡ μεταφορὰ μεγάλου μέρους τοῦ πληθυσμοῦ εἰς τὴν βιομηχανίαν θὰ προεκάλει τεραστίαν ζήτησιν εἰς εἶδη διατροφῆς καὶ ἱματισμοῦ καὶ μικρὰν μόνον διὰ βιομηχανικὰ εἶδη, ἐνῶ ἐκ παραλλήλου, λαμβανομένου ὑπ' ὄψιν τοῦ ὑφισταμένου βιοτικῆς ἐπιπέδου, ἡ ἐσωτερικὴ ἀγορὰ δὲν θὰ ἠδύνατο νὰ ἀπορροφήσῃ βιομηχανικὰ προϊόντα ἐπὶ πλέον, πέραν τοῦ 10 ἐπὶ τοῖς ἑκατὸν τοῦ ἔθνικοῦ εἰσοδήματος. Μία τοιαύτη ἐκβιομηχάνισις θὰ ἐδημιούργει περίσσειαν βιομηχανικῶν προϊόντων καὶ στενότητα ἀγροτικῶν, ὅποτε τὰ δύο αὐτὰ προβλήματα μόνον διὰ τοῦ ἐξωτερικοῦ ἐμπορίου θὰ ἦτο δυνατὸν νὰ λυθοῦν, δηλαδὴ δι' εἰσαγωγῆς γεωργικῶν προϊόντων καὶ πληρωμῆς τούτων μὲ ἐξαγωγὴν βιομηχανικῶν. Αἱ πάσχουσαι ἀπὸ ὑπερπληθυσμὸν χώραι δύναται νὰ λύσουν τὸ πρόβλημα τῆς ἀνεργίας διὰ τῆς ἐπεκτάσεως τῆς ἀπασχολήσεως εἰς τὴν βιομηχανίαν, ἀλλὰ μόνον ὑπὸ τὴν προϋπόθεσιν ὅτι θὰ ἀναπτύξουν εὐρεῖαν ἐξαγωγὴν βιομηχανικῶν προϊόντων.

Αἱ πάσχουσαι ἀπὸ ὑπερπληθυσμὸν χώραι εἶναι ὑποχρεωμένα νὰ εἰσάγουν τρόφιμα καὶ νὰ ἐξάγουν βιομηχανικὰ εἶδη πρὸς διατήρησιν ἐνὸς λογικοῦ

σις τῶν τιμῶν καὶ τοιουτοτρόπως ὁ ὑποβιβασμὸς τῶν πραγματικῶν μισθῶν. Ἡ ὑποτίμησις δὲν ἐνδείκνυται ἐπομένως, διότι θὰ ὀδηγήσῃ εἰς αὐξησιν τῶν μισθῶν κατ' ἀναλογίαν πρὸς τὴν αὐξησιν τῶν τιμῶν. Ἡ ὑποτίμησις ἀποτυγχάνει εἰς τὴν λύσιν τοῦ προβλήματός μας, καθ' ἣν ἔκτασιν προβαίνει εἰς τὰς ἀναπροσαρμογὰς αὐτάς. Ἡ κυβέρνησις ὅθεν εἶναι ὑποχρεωμένη νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς τὰς πριμοδοτήσεις, ἐὰν δύναται νὰ εὔρῃ μέσα χρηματοδοτήσεως τούτων χωρὶς νὰ προκληθοῦν μισθολογικαὶ ἀναπροσαρμογαί.

Δὲν εἶναι, ἐπομένως, εὐκόλον νὰ διατηρηθοῦν χαμηλαὶ αἱ τιμαὶ τῶν βιομηχανικῶν προϊόντων πρὸς κατάκτησιν ξένων ἀγορῶν, ἀκόμη καὶ ἂν ἡ ὀριακὴ παραγωγικότης τῆς ἐργασίας εἰς τοὺς ἄλλους κλάδους εἶναι μηδέν. Μόνον ἰσχυραὶ κυβερνήσεις δύνανται νὰ πράξουν τοῦτο καὶ μόνον συνδικαλιστικαὶ ὀργανώσεις, κατανοοῦσαι τὴν σημασίαν τούτου πρὸς αὐξησιν τῆς ἀπασχολήσεως καὶ τοῦ ἐθνικοῦ εἰσοδήματος, εἶναι διατεθειμέναι νὰ ἐνισχύσουν μίαν πολιτικὴν χαμηλῶν ἡμερομισθίων.

Ἄλλὰ δὲν ἀρκεῖ νὰ πωλῆ μία χώρα εὐθηνά. Ἐὰν ἐπιθυμῆ νὰ αὐξήσῃ τὴν συμμετοχὴν τῆς εἰς τὴν ἀγοράν, πρέπει νὰ πωλῆ ἐπιθετικά. Μὲ αὐτὸ ἔννοῶ ὅτι πρέπει νὰ πλημμυρίσῃ τὰς λοιπὰς χώρας μὲ πωλητάς, νὰ διδῇ ἔξαιρητικῶς πιστωτικούς ὅρους καὶ νὰ προσπαθῆ νὰ ἱκανοποιῆ πᾶσαν ἐπιθυμίαν τῶν ἀγοραστῶν, ὅπως ἄλλοτε ἡ Γερμανία καὶ ἡ Ἰαπωνία.

Ἡ ἀνάγκη τῆς ἐπιθετικῆς αὐτῆς τακτικῆς περιορίζεται, ἐὰν αἱ βιομηχανίαι τῆς χώρας δὲν ἔχουν ἰδρυθῆ ἀπὸ νεήλυδες, ἀλλὰ ἀπὸ οἴκους ἄλλων χωρῶν, οἱ ὅποιοι ἔχουν ἐξοικειωθῆ μὲ τὴν ἀγοράν. Ὅταν ἡ ἐκβιομηχάνισις ἐξαρτᾶται ἐκ τοῦ ἐξαγωγικοῦ ἐμπορίου, αὕτη καθίσταται εὐχερεστέρα ἐὰν ἀναλαμβάνεται ὄχι ἀπὸ πρωτοπέρους, ἀλλὰ ἀπὸ ἐκείνους, οἱ ὅποιοι ἔχουν ἤδη εἰς χεῖρας τῶν τὴν ἀγοράν. Τοῦτο ὅμως σημαίνει ὅτι πρέπει νὰ στηριχθῆ τις εἰς τὸ ξένον κεφάλαιον, μὲ ὅλας τὰς ἐντεῦθεν συνεπείας, τὰς ὁποίας θὰ ἐκθέσω εἰς τὴν δευτέραν μου διάλεξιν.

Ἡ θέσις μιᾶς πασχούσης ἀπὸ ὑπερπληθυσμὸν χώρας, καθ' ὃν χρόνον εἰσέρχεται εἰς τὸ διεθνὲς ἐμπόριον, εἶναι ἰδιαιτέρως δυσχερῆς ὄχι μόνον διότι ἐπιβάλλεται νὰ ἀκολουθήσῃ ἐπιθετικὴν τακτικὴν, ἀλλὰ καὶ διότι στερεῖται σιδήρου καὶ ἄνθρακος, ἐνῶ ἐπιζητεῖ ἀκριβῶς νὰ αὐξήσῃ τὴν συμμετοχὴν τῆς εἰς τὸ ἐμπόριον δι' ἐξαγωγῆς ἀγαθῶν, ὡς πρὸς τὰ ὁποῖα ὁ ὄγκος τοῦ παγκοσμίου ἐμπορίου αὐξάνει πολὺ βραδέως ἢ καὶ μειοῦται.

Τὸ πρακτικὸν ἠθικὸν διδάγμα τῆς ἀνωτέρω ἀναλύσεως εἶναι, ὅτι χῶραι πτωχαὶ εἰς φυσικούς πόρους δὲν θὰ ἔπρεπε νὰ εἶχαν τόσον μεγάλον πληθυσμὸν. Ἐὰν ἐπιμένουν εἰς τὴν ταχεῖαν αὐξησιν τοῦ πληθυσμοῦ τῶν, ὑπερβαίνουσαν τὴν δυναμικότητα τῶν πόρων τῶν, θὰ εὐρεθοῦν εἰς τὴν ἀναπόδραστον ἀνάγκην νὰ ἀποδυθοῦν εἰς σκληρὰν μάχην διὰ νὰ κερδίσουν ἕνα λογικὸν βιοτικὸν ἐπίπεδον.

Εὐτυχῶς δὲν εἶναι ὅλαι αἱ πάσχουσαι ἀπὸ ὑπερπληθυσμὸν χῶραι εἰς αὐτὴν τὴν κατάστασιν. Ἡ Ἰνδία π.χ. διαθέτει ἀξιολόγους φυσικούς πόρους.

Τί θὰ συμβῆ ὅμως ἂν ὅλαι αἱ πάσχουσαι ἀπὸ ὑπερπληθυσμὸν χῶραι καταστοῦν ἀξιόλογοι ἐξαγωγεῖς βιομηχανικῶν προϊόντων; Ἡ αὐτὴ ἐρώτησις

δεκαπέντε ἐπὶ τοῖς ἑκατὸν τοῦ ἔθνικοῦ εἰσοδήματος, μολονότι βεβαίως ὀλόκληρον τὸ κεφάλαιον τοῦτο δὲν τοποθετεῖται ἀπ' εὐθείας εἰς τὴν μεταποίησιν. Ἀντιθέτως, αἱ πλείστα τῶν ὑπαναπτύκτων χωρῶν ἀποταμιεύουν μόνον περὶ τὸ 5 τοῖς ἑκατὸν τοῦ ἔθνικοῦ τῶν εἰσοδήματος. Προσφάτως ἀποδίδεται ἰδιαιτέρα ἔμφασις εἰς τὴν ἰδιωτικὴν ἀποταμιέυσιν καὶ εἰς τὴν δημιουργίαν θεσμῶν πρὸς ἐνθάρρυνσιν τῆς ἰδιωτικῆς ἀποταμιεύσεως ἐντὸς τῶν ὑπαναπτύκτων χωρῶν. Ὡς τοιούτους θεσμούς ἐννοῶ τὰ ταχυδρομικὰ ταμιευτήρια, τὰς οἰκοδομικὰς ἑταιρεῖας, τὰς ἀσφαλιστικὰς ἑταιρεῖας κ.ο.κ. Τὸ εἶδος αὐτὸ τῆς ἀποταμιεύσεως εἰς τὰς ὑπαναπτύκτους χώρας εἶναι ἀνεπαρκές, καλύπτον μόνον τὸ 1 μέχρι 2 ἐπὶ τοῖς ἑκατὸν τοῦ ἔθνικοῦ εἰσοδήματος.

Τὰ ἀδιανέμητα κέρδη τῶν ἑταιρειῶν

Εἰς τὰς ὑπαναπτύκτους χώρας ἡ κυρία πηγὴ ἀποταμιεύσεως εἶναι τὰ ἀδιανέμητα κέρδη τῶν ἑταιρειῶν καὶ τοῦτο ἀπετέλει πάντοτε τὸν κανόνα. Εἰς τὰς Η.Π.Α. ἡ προσωπικὴ ἀποταμιέυσις σπανίως ὑπερέβη τὰ 4 τοῖς ἑκατὸν τοῦ ἔθνικοῦ εἰσοδήματος. Εἰς ὅλα τὰ γνωστὰ μας παραδείγματα ἀποδεικνύεται ὅτι ἐνῶ ἡ ἀρχικὴ ἐπένδυσις μιᾶς ἐπιχειρήσεως προήρχετο ἐκ τοῦ ἐξωτερικοῦ, ἡ ἐπέκτασις πλείστων ἐπιχειρήσεων ὑπῆρξε πάντοτε κυρίως θέμα ἐπανεπενδύσεως τῶν κερδῶν.

Ἐὰν λοιπὸν ἡ καθαρὰ ἀποταμιέυσις ηὔξηθη ἀπὸ 5 εἰς 10 τοῖς ἑκατὸν, τοῦτο πρέπει πάντοτε νὰ σημαίνει εἰς ἕνα σύστημα ἐρειδόμενον ἐπὶ τῆς ἰδιωτικῆς ἐπιχειρήσεως, ὅτι ἐσημειώθη εὐρεία αὐξήσις εἰς τὴν μερίδα τῶν κερδῶν ἐντὸς τοῦ ἔθνικοῦ εἰσοδήματος.

Ἐὰν ἐρωτήσῃ τις κατὰ ποῖον τρόπον μία χώρα ἐπέτυχε νὰ προαγάγῃ τὴν ἀποταμιέυσιν ἀπὸ τὸ 5 εἰς τὸ 10 τοῖς ἑκατὸν χωρὶς οὐσιώδη ἐξωτερικὸν δανεισμόν, εἶναι ὡς ἐὰν ἐρωτᾷ τί συνέβη ὥστε νὰ προκληθῇ αὐξήσις τῆς συμμετοχῆς τῶν κερδῶν εἰς τὸ σύνολον τοῦ ἔθνικοῦ εἰσοδήματος.

Πῶς ἐξηγεῖται ἡ αὐξήσις τῶν κερδῶν

Οἱ ἱστορικοί, ἀναφερόμενοι εἰς τὴν περίοδον τῆς Βρετανικῆς ἐκβιομηχανίσεως ἀπὸ τοῦ 1750 ἕως τὸ 1820, ἔδωσαν τρεῖς ἐξηγήσεις ἐπὶ τῆς αὐξήσεως τῶν κερδῶν τῶν ἐπιχειρήσεων, τὰ ὁποῖα δὲν περιῆλθον εἰς τὴν ἐργασίαν ὑπὸ μορφήν ὑψηλοτέρων μισθῶν ἢ εἰς τὴν κατανάλωσιν ὑπὸ μορφήν χαμηλῶν τιμῶν. Πρῶτον, τὰ κέρδη ἐκ τοῦ ἐξωτερικοῦ ἐμπορίου, δεύτερον τὰ κέρδη ἐκ τῶν νέων ἐφευρέσεων καὶ τρίτον τὰ κέρδη ἐκ τοῦ πληθωρισμοῦ. Δὲν εἶμαι ἀρμόδιος νὰ συζητήσω τὰς ἐξηγήσεις αὐτάς, ἐν πάσῃ ὁμως περιπτώσει εὐρίσκω ὅτι ἡ περισσότερον πειστικὴ εἶναι ἡ τρίτη ἐξήγησις.

Δὲν ἀρνοῦμαι ὅτι ἡ σημαντικὴ ἐπέκτασις τοῦ ἐξωτερικοῦ ἐμπορίου δύναται νὰ ὀδηγήσῃ εἰς μεγάλην αὐξήσιν τῆς ἐγχωρίου ἀποταμιεύσεως. Πράγματι, τοῦτο συντελεῖται καὶ αὐτὴν ἀκριβῶς τὴν στιγμὴν ἐνώπιόν μας εἰς ἕνα ἀριθμὸν γεωργικῶν κρατῶν, τῶν ὁποίων οἱ ὅροι ἐμπορίου κατέστησαν αἰφνιδίως λίαν εὐνοϊκοί. Τοῦτο ὁμως δὲν συνέβη εἰς τὴν Ἀγγλίαν τὸν 18ον αἰῶνα. Ἡ δεύτερα ἐξήγησις, τὰ ηὔξημένα κέρδη τῶν ἐφευρέσεων, εἶναι περισσότερον πιθανή,

ἀλλὰ ἀφίνει ἀναπάντητον τὸ ἐρώτημα κατὰ ποῖον τρόπον ἔλαβε χώραν ἡ σώ-
 ρευσις αὐτῆ τῶν ἐφευρέσεων. Ἡ τρίτη ἐρμηνεῖα δίδει ἀπάντησιν εἰς περισσό-
 τερα ἐρωτήματα ἀπὸ ὅλας τὰς ἄλλας. Ὡς ἀπέδειξεν ὁ καθηγητὴς Χάμιλτον,
 ἡ περίοδος 1750 ἕως 1815 ἦτο περίοδος σχεδὸν συνεχοῦς πληθωρισμοῦ εἰς τὴν
 Βρετανίαν, συνεπεία τῶν σχεδὸν συνεχῶν πολέμων μετὰ τῆς Γαλλίας. Αἱ τιμαὶ
 ἀνῆρχοντο ταχύτερον τῶν μισθῶν καὶ τοιουτοτρόπως τὰ κέρδη ἠῤῥξαντο τὴν
 ἀνάλογίαν τῶν ἐπὶ τοῦ ἐθνικοῦ εἰσοδήματος. Τὸ γεγονός ὅτι ἀνῆρχοντο αἱ τι-
 μαὶ ἐνεθάρρυνε τὰς ἐπενδύσεις καὶ ὡς ἐκ τούτου ἐδημιουργεῖτο εὐνοϊκὴ ἀτιό-
 σφαιρα πρὸς ἐκμετάλλευσιν τῶν νέων ἐφευρέσεων. Ὁ πληθωρισμὸς προεκάλει
 καὶ τὴν παρόρμησιν πρὸς ἐπένδυσιν, ἀλλὰ καὶ τὰ κέρδη διὰ τῶν ὁποίων ἐπρα-
 γματοποιοῦντο αἱ ἐπενδύσεις.

Πότε ὁ πληθωρισμὸς εὐνοεῖ τὴν ἀνάπτυξιν

Δὲν ἐπιθυμῶ νὰ γενικεύσω τὴν ἀνάλυσιν ταύτην οὔτε μὲ τὴν ἔννοιαν ὅτι
 ἠῤῥξημένοι ἐπενδύσεις χωρὶς πληθωρισμὸν εἶναι ἀδύνατοι, οὔτε μὲ τὴν ἔννοιαν
 ὅτι ὁ πληθωρισμὸς προκαλεῖ πάντοτε ἠῤῥξημένας ἐπενδύσεις. Τὸ τελευταῖον
 τοῦτο εἶναι προδηλῶς ἐσφαλμένον, δοθέντος ὅτι ὑπῆρξαν πολλοὶ μέχρι τοῦδε
 πληθωρισμοί, οἱ ὁποῖοι ὅμως δὲν προήγαγον τὰς ἐπενδύσεις. Τὸ τιθέμενον
 ἐρώτημα εἶναι ὑπὸ ποίας συνθήκας ὁ πληθωρισμὸς εὐνοεῖ τὴν ἐπένδυσιν. Ἡ
 ἀπάντησις εἶναι ὅτι τὸ ἀποτέλεσμα τοῦ πληθωρισμοῦ ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὰς παρα-
 ἄδοσεις τῆς ἐπιχειρηματικῆς κοινότητος. Ἐάν ἡ κοινότης περιλαμβάνῃ ἄτομα
 μὲ βιομηχανικὴν πείραν εἰθισμένα εἰς τὴν παράδοσιν τῆς ἐπανεπενδύσεως τῶν
 κερδῶν καὶ ἐμπνεόμενα ἀπὸ τὸν ζῆλον πρὸς βελτίωσιν τῆς ἐπιχειρήσεως τῶν,
 τὰ πληθωρικὰ κέρδη κατευθύνονται εἰς ἐπεκτάσεις ἐργοστασιακῶν κτιρίων καὶ
 εἰς νέα μηχανήματα. Ἐάν, ἐξ ἄλλου, ἡ ἐπιχειρηματικὴ παράδοσις συνίσταται εἰς
 μίαν χρηματιστικὴν καὶ ἐμπορικὴν μᾶλλον παρά βιομηχανικὴν παράδοσιν, τὰ
 ἐπιχειρηματικὰ κέρδη κατευθύνονται εἰς κερδοσκοπικὴν ἀποθεματοποίησιν ἢ εἰς
 κατανάλωσιν τοῦ τύπου τῶν μεγάλων οἰκημάτων καὶ τῶν πολυτελῶν αὐτοκι-
 νητῶν. Ὁ πληθωρισμὸς ὡς ἐκ τούτου δὲν ἐνδείκνυται διὰ τὴν κινητοποίησιν
 τῆς ἐκβιομηχανίσεως εἰς μίαν ἀνεκβιομηχάνιστον χώραν. Ἐνδείκνυται ἴσως πρὸς
 προώθησιν τῆς ἐκβιομηχανίσεως εἰς χώρας, αἱ ὁποῖαι ἔχουν ἤδη ἀξιόλογον
 τάξιν βιομηχανῶν.

Εἶναι ἀξιοσημείωτον πόσον ἐπίμονον εἶναι τὸ πνεῦμα ἐπενδύσεως ἀκόμη
 καὶ εἰς μεγάλους πληθωρισμούς. Ὁ γερμανικὸς ὑπερπληθωρισμὸς τοῦ 1919—23
 προεκάλεσε τεραστίας ἐκτάσεως ἐπένδυσιν παγίου κεφαλαίου εἰς ἐργοστάσια
 καὶ μηχανήματα, ὁ οὐγγρικὸς ὑπερπληθωρισμὸς μετὰ τὸν δεῦτερον Παγκό-
 σμιον πόλεμον ἐνεφάνισε τὸ αὐτὸ ἀξιόλογον ὑψηλὸν ἐπίπεδον ἐπενδύσεων πα-
 γίων κεφαλαίων. Εἰς ὅ,τι ὀνομάζομεν οἰκονομίας μαύρης ἀγορᾶς, ἔνθα οἱ ἐπι-
 χειρηματῆται ἐπιδίδονται ἐξ ὀλοκλήρου εἰς τὴν κερδοσκοπίαν, ὁ πληθωρισμὸς
 προκαλεῖ κυρίως κερδοσκοπίαν, ἀλλ' εἰς μίαν οἰκονομίαν, ἔνθα ἡ κοινότης τῶν
 ἐπιχειρηματιῶν εἶναι εἰθισμένη εἰς ἐπενδύσεις, καὶ ὁ μεγαλύτερος ἀκόμη πληθω-
 ρισμὸς συνοδεύεται πάντοτε ὑπὸ ἠῤῥξημένας ἐπενδύσεις. Μόνον εἰς περιόδους
 πολέμων, κατὰ τὰς ὁποίας αἱ κυβερνήσεις ἐλέγχουν ἐντόνως τοὺς πόρους, ὁ

πληθωρισμός παρέρχεται χωρίς να συνεπιφέρη σημαντικήν αύξησιν τοῦ παγίου κεφαλαίου. Δὲν ὑποστηρίζω ὅτι αἱ χῶραι δὲν δύνανται νὰ ἐπενδύσουν τὸ 10 τοῖς ἑκατὸν τοῦ ἐθνικοῦ των εἰσοδήματος παρὰ μόνον εἰς περιόδους πληθωρισμοῦ. Εἶμαι ὅμως διατεθειμένος νὰ δεχθῶ ὅτι μία αὔξησις ποσοστοῦ τῶν ἐπενδύσεων συνοδεύεται πάντοτε μὲ ὕψωσιν τῶν τιμῶν καὶ ὅτι μία μείωσις ποσοστοῦ ἐπενδύσεων συνοδεύεται ἀπὸ πτώσιν τῶν τιμῶν. Δὲν ὀμιλῶ, ἐννοεῖται, περὶ τοῦ ἀπολύτου ὕψους τοῦ σχηματισμοῦ κεφαλαίου, εἴτε τοῦτο ἀντιπροσωπεύει τὸ 5, τὸ 10 ἢ τὸ 20 τοῖς ἑκατὸν ἐπὶ τοῦ ἐθνικοῦ εἰσοδήματος, ἀλλ' ἀπλῶς ἐὰν ἡ ἀναλογία τούτου ἀνέρχεται ἢ πίπτῃ. Τὸ ἐπενδυόμενον ποσοστὸν δὲν δύναται νὰ ἀνέλθῃ ἀπὸ 5 ἢ 10 ἐπὶ τοῖς ἑκατὸν κατὰ τὴν διάρκειαν μιᾶς βραχείας περιόδου, τουτέστιν μιᾶς ἢ δύο δεκαετιῶν χωρὶς πληθωρισμόν. Τοῦτο ὀφείλεται εἰς τὸ γεγονός, ὅτι τὰ κέρδη χρηματοδοτοῦν τὰς ἐπενδύσεις καὶ μολοῦντι εἶναι θεωρητικῶς δυνατὸν διὰ πᾶν εἶδος γεγονότων νὰ προκαλέσῃ ἄνοδον τῶν κερδῶν ἐν σχέσει πρὸς τὸ ἐθνικὸν εἰσόδημα, εἰς τὴν πρᾶξιν τὸ μοναδικὸν ἀξιόλογον αἴτιον τῆς μεταβολῆς αὐτῆς τῶν ἀναλογιῶν εἶναι ἡ ὕψωσις τῶν τιμῶν.

Ἡ Σοβιετικὴ Ἐνωσις καὶ ἡ Ἰαπωνία εἶναι ἐνδιαφέρουσαι περιπτώσεις, ἐπιβεβαιούσαι τὸν κανόνα. Εἰς τὴν Σοβιετικὴν Ἐνωσιν ἡ ἐκβιομηχάνισις ἐπραγματοποιήθη ὑπὸ τοῦ κράτους. Κατὰ τὴν κρίσιμον περίοδον τοῦ 1930 ἐσημειώθη τεράστιος πληθωρισμός, κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ ὁποῖου αἱ τιμαὶ ὕψωθησαν κατὰ 700 ἐπὶ τοῖς ἑκατὸν. Τὰ κέρδη ἐπεστρέφοντο διὰ τῆς φορολογίας, τὸ προῖον τῆς ὁποίας ἐνεθυλάκωνε τὸ κράτος. Εἰς τὴν ἐν λόγω οἰκονομίαν διαπιστοῦμεν μίαν μεγάλην αὔξησιν εἰς τὸ ποσοστὸν σχηματισμοῦ κεφαλαίου με παράλληλον αὔξησιν τῆς ἀναλογίας τῶν φόρων εἰς τὴν οἰκονομίαν, οἱ ὁποῖοι ἀντικαθιστοῦν τὴν αὔξησιν τῆς ἀναλογίας τῶν κερδῶν. Καὶ τεράστιον πληθωρισμόν.

Ἐπιθυμητὸς ὁ πληθωρισμός διὰ τὴν ἐννοῆσιν τὸν σχηματισμὸν Κρατικοῦ κεφαλαίου

Πολλὰ μὴ ἀνεπτυγμένα χῶραι μάχονται κατὰ τοῦ πληθωρισμοῦ διότι, μεταξὺ τῶν ἄλλων, γνωρίζουν ὅτι ἐν ἑκ τῶν ἀποτελεσμάτων του εἰς μίαν οἰκονομίαν, βασιζομένην ἐπὶ τῆς ἰδιωτικῆς ἐπιχειρήσεως, εἶναι νὰ κἀνῃ τὸν πλούσιον πλουσιώτερον. Ἡ διαδικασία τὴν ὁποίαν περιέγραψα, καθ' ἣν αὐξάνονται τὰ κέρδη καὶ ἐπενδύονται εἰς πάγιον κεφάλαιον, εἶναι διαδικασία αὐξήσεως τῆς ἀνισότητος τοῦ πλούτου. Ἡ ρωσικὴ περίπτωσις φωτίζει τὸν τρόπον, κατὰ τὸν ὁποῖον ὁ πληθωρισμός δύναται νὰ συμβάλῃ εἰς τὸν σχηματισμὸν κεφαλαίου, χωρὶς ὁ πλούσιος νὰ γίνῃ πλουσιώτερος: ἡ διαδικασία εἶναι ὅτι ἡ Κυβέρνησις δημιουργεῖ χρῆμα καὶ δαπανᾷ τοῦτο ἐκ τῆς μιᾶς χειρὸς, ἐνῶ διὰ τῆς ἄλλης χειρὸς ἀποσύρει τὸ πλεῖστον τούτου διὰ τῶν φόρων. Ἦτο ἡ ἴδια τεχνικὴ, ἡ ὁποία ἐπέτρεψε καὶ εἰς τὸ Ἡνωμένον Βασίλειον καὶ εἰς τὰς Η.Π.Α. τὴν χρηματοδότησιν τοῦ δευτέρου Παγκοσμίου πολέμου μὲ μικρὰν σχετικῶς ἄνοδον τῶν τιμῶν, ἥτοι ὀλιγωτέραν τῶν 50 ἐπὶ τοῖς ἑκατὸν ἐντὸς βετίας. Ἐὰν ἔχετε φορολογικὸν σύστημα, τὸ ὁποῖον νὰ δύναται νὰ συλλαμβάνῃ τὸ ὀριακὸν εἰσόδημα, εἰς τὴν περίπτωσιν αὐτὴν δύνασθε νὰ θέσετε εἰς

κυκλοφορίαν χρῆμα χωρίς σοβαράν ἀναπροσαρμογήν τῶν τιμῶν ἢ τῶν κερκυκλοφορίαν χρῆμα χωρίς σοβαράν ἀναπροσαρμογήν τῶν τιμῶν ἢ τῶν κερδῶν, διότι μέγα μέρος τούτου ἐπιστρέφει ἀμέσως εἰς τὸ δημόσιον. Πλείστοι τῶν ὑπαναπτύκτων χωρῶν ἔχουν χαμηλοῦς φόρους ἐπὶ τῶν ὀριακῶν εἰσοδημάτων καὶ τοιοιτοτρόπως οἱ πληθωρισμοὶ τῶν εὐνοοῦν τὸν σχηματισμὸν ἰδιωτικοῦ κεφαλαίου: ἀλλ' ὁ πληθωρισμὸς δύναται ἐξ ἴσου καλῶς νὰ χρησιμοποιοιθῆ πρὸς σχηματισμὸν κρατικοῦ κεφαλαίου, ἐὰν τὸ φορολογικὸν σύστημα εἶναι διαμορφωμένον ἀναλόγως.

Ἡ περίπτωσις τῆς Ἰαπωνίας

Τὸ ἰαπωνικὸν παράδειγμα εἶναι διάφορον τοῦ ρωσικοῦ. Καὶ ἡ Ἰαπωνία εἶχε ἀλλεπαλλήλους πληθωρισμοὺς ἀπὸ τὸ 1870 μέχρι τοῦ 1914. Εἰς τὴν περίπτωσιν αὐτήν, ἐν τούτοις, αἱ ἐπενδύσεις ἐχρηματοδοτοῦντο ἐν μέρει ἐκ τῶν γενικευομένων τοιοιτοτρόπως κερδῶν καὶ ἐν μέρει ὑπὸ τοῦ κράτους, τὸ ὅποιον ἀπέσπα τὴν ἠϋξημένην μερίδα του ἐπὶ τοῦ ἔθνικοῦ εἰσοδήματος ὄχι ἐκ τοῦ πληθωρισμοῦ ἀλλ' ἐκ τῆς βαρείας φορολογίας ἐπὶ τῆς γεωργίας. "Ἐν τῶν ἀποτελεσμάτων τῆς ἰαπωνικῆς ἀγροτικῆς μεταρρυθμίσεως τοῦ 1870 ἦτο ἡ διοχέτευσις εἰς τὸ κράτος μεγάλων εἰσοδημάτων, τὰ ὅποια προηγουμένως περιήρχοντο εἰς τοὺς γαιοκτῆμονας. Ἡ αἰτία, ὅμως, τούτου συνίστατο εἰς τὴν αὔξησιν τῆς γεωργικῆς παραγωγικότητος, ἡ ὅποια συνεπέσε κατὰ τὴν περίοδον τῆς ἐκβιομηχανίσεως καὶ ἡ ὅποια ὑπῆρξεν ἐν τῶν σημαντικωτέρων γνωρισμάτων τοῦ ἐκβιομηχανισμοῦ τῆς Ἰαπωνίας καίτοι εἶναι σχεδὸν ἄγνωστος. Κατὰ τὴν περίοδον ἀπὸ τοῦ 1880 μέχρι τοῦ 1920 ἡ ἀπόδοσις ἐνὸς στρέμματος γεωργουμένης κατὰ κεφαλὴν ἀγροτικὸν προϊόν ἠϋξήθη κατὰ μέσον ὄρον κατὰ 1,3 ἐπὶ τοῖς ἑκατὸν ἐτησίως καὶ τὸ ἐκτάσεως ἠϋξήθη κατὰ 2,4 ἐπὶ τῆς ἑκατὸν ἐτησίως. Τὸ κράτος ἀπέσπασε διὰ τῆς φορολογίας μέγα μέρος τῆς αὔξησεως αὐτῆς.

Δυνατὴ ἡ ἐκβιομηχανίσις μόνον ἐὰν ἀνέρχεται τὸ ἀγροτικὸν εἰσόδημα

Ἰπὸ μίαν ἔνοιαν, οἱ χρηματοδοτοῦντες πραγματικῶς τὴν ἐκβιομηχανίσις εἶναι οἱ ἀγρόται. Τὰ ἀπασχολούμενα εἰς τὴν δημιουργίαν παραγωγικῶν ἀγαθῶν ἄτομα εἶναι ἀνάγκη νὰ διατραφοῦν καί, ἂν δὲν αὔξηθῆ ἡ γεωργικὴ παραγωγικότης, δὲν δύναται νὰ πραγματοποιιοιθῆ ἡ διατροφή τοῦ συνόλου τῶν αὐτῶν. Τοῦτο εἶναι τὸ μᾶθημα, τὸ ὅποιον ἐδιδάχθη ἡ Σοβιετικὴ Ἐνωσις κατὰ τὰ πρῶτα εἴκοσι ἔτη καὶ τὸ ὅποιον ἐξηνάγκασε τὴν κυβέρνησιν τῆς Σοβιετικῆς Ἐνωσις κατὰ τὰ πρῶτον πενταετὲς σχέδιον ἐν τῇ νὰ λάβῃ τόσον δραστικὰ μέτρα κατὰ τὸ πρῶτον πενταετὲς σχέδιον ἐν τῇ νὰ λάβῃ τόσον δραστικὰ μέτρα κατὰ τὸ πρῶτον πενταετὲς σχέδιον ἐν τῇ προσπαθείᾳ τῆς ὅπως θέσῃ ὑπὸ κεντρικὸν ἔλεγχον τὴν ἀγροτικὴν παραγωγήν. Ἐὰν τὸ γεωργικὸν προϊόν ἀνέρχεται, δύνασθε νὰ προβῆτε εὐχερῶς εἰς τὴν ἐκβιομηχανίσις. Ὅπως ἔλεγα καὶ εἰς τὴν πρώτην μου διάλεξιν, ἡ προαγωγή τῆς γεωργίας καὶ τῆς ἐκβιομηχανίσεως εἶναι διαδικασία συμπληρωματικὴ.

Ἡ ἀγροτικὴ τάξις φέρει τὸ βάρος τοῦ σχηματισμοῦ κεφαλαίου καὶ ὅταν ἀκόμη ὁ σχηματισμὸς πραγματοποιιοιῆται διὰ τῆς ἀπασχολήσεως ἀτόμων, τὰ ὅποια ἄλλως θὰ ἔμενον ἀργοῦντα. Διότι τὰ ἀπασχολούμενα εἰς τὴν κατασκευὴν ἐργοστασίων εἰς τὰς πόλεις ἄτομα ἢ εἰς τὸν ἐξοπλισμὸν τούτων δὲν εἶναι ἀγρό-

ται, ἀλλὰ ἄστοί. Λυποῦμαι διότι ἐνεθαρρύνθητε ὑπὸ τοῦ προκατόχου μου τὸ παρελθὸν ἔτος νὰ πιστεύσετε ὅτι ἡ διαδικασία εἶναι σχετικῶς ἀνώδυνος. Ἐὰν τὰ ἐργοστάσια ἐκτίζοντο εἰς τὴν ὑπαιθρον ὑπὸ τῶν τέκνων τῶν ἀγροτῶν, διαβιούντων εἰς τὰς οἰκίας των, ἡ διατροφή καὶ ἡ ἔνδυσις αὐτῶν τῶν νέων δὲν θὰ ἐπέβαλλον εἰς τοὺς πατέρας των προσπάθειαν, τὴν ὁποίαν δὲν θὰ ἦσαν εἰς θέσιν εἰς πᾶσαν περίπτωσιν νὰ βαστάσουν. Τὰ ἐργοστάσια, ὁμως, δὲν κτίζονται εἰς τὴν ὑπαιθρον ὑπὸ τῶν τέκνων τῶν ἀγροτῶν. Κτίζονται ὑπὸ τῶν ἀνέργων εἰς τὰς πόλεις: τὰ ἄτομα αὐτά, κατὰ συνέπειαν, καταναλίσκουν ἐπὶ πλεον τροφίμα καὶ ἱματισμὸν καὶ τοῦτο δαπάναις τῶν ἀγροτῶν. Ἡ διαδικασία εἶναι πληθωριστική. Οἱ ἐργαζόμενοι εἰς τὸν σχηματισμὸν κεφαλαίου δαπανοῦν τοὺς μισθοὺς των, αἱ τιμαὶ ἀνέρχονται καὶ τὰ ἀγαθὰ μεταφέρονται εἰς αὐτοὺς ἐκ τοῦ ὑπολοίπου πληθυσμοῦ.

Εἰς μίαν βιομηχανικὴν κοινότητα ὁ πληθωρισμὸς θὰ ἠδύνατο νὰ λάβῃ χώραν δαπάναις τῆς ἐργατικῆς καὶ τῆς μεσαίας τάξεως μᾶλλον παρὰ δαπάναις τῆς ἀγροτικῆς. Εἰς μίαν ὑπανάπτυκτον ἀγροτικὴν κοινότητα, ἐν τούτοις, αἱ τάξεις αὗται εἶναι μικραί. Ἐὰν πρόκειται νὰ λάβῃ χώραν οὐσιώδους αὐξήσεως τῶν κερδῶν ἢ τῶν φόρων, ὡς μερίδων ἐπὶ τοῦ ἔθνικοῦ εἰσοδήματος, ἢ τῆς μερίδος τῶν καταναλισκομένων ὑπὸ τῶν ἀπασχολουμένων εἰς τὴν δημιουργίαν κεφαλαίου ὑλικῶν, ἀγαθῶν καὶ ὑπηρεσιῶν, τοῦτο δὲν δύναται νὰ γίνῃ εἰμὴ δαπάναις τῆς ἀγροτικῆς τάξεως. Τώρα εἶναι εὐκολώτατον νὰ πιέσῃ τὸν ἀγρότην ὅταν ἡ παραγωγικότης του αὐξάνῃ καθ' οἰονδήποτε τρόπον, καὶ δυσκολώτατον ὅταν ἡ παραγωγικότης εἶναι στάσιμος. Ἐν τούτοις, εἴτε αὐξάνει ἢ ὄχι ἡ παραγωγικότης του καὶ ἡ ἐκβιομηχάνισις χρηματοδοτεῖται ὑπὸ τοῦ κράτους ἐκδίδοντος χαρτονόμισμα ἢ ἀναβιβάζοντος τοὺς φόρους, εἴτε ὑπὸ τοῦ κύκλου τῶν ἐπιχειρηματιῶν εἰσπράττοντος πληθωρικὰ κέρδη, ἀπὸ τῆς ἀπόψεως τῆς ἀγροτικῆς τάξεως, ὁ εὐχερέστερος τρόπος χρηματοδοτήσεως τῆς ἐκβιομηχανίσεως εἶναι ἡ χρησιμοποίησις ξένου κεφαλαίου.

Τρόποι χρηματοδοτήσεως καὶ ξένον κεφάλαιον

Θεωρητικῶς εἶναι δυνατὸν εἰς ἓν κράτος νὰ χρηματοδοτήσῃ τὴν ἐκβιομηχάνισιν διὰ δανεισμοῦ κεφαλαίου ἐκ τῆς ἄλλοδαπῆς. Ἐπειδὴ αἱ πηγαὶ ἀντλήσεως κεφαλαίων ἐκ τῆς Διεθνούς Τραπεζῆς ἢ τῆς Τραπεζῆς Εἰσαγωγῶν—Ἐξαγωγῶν δὲν εἶναι ἐπαρκεῖς, εἰς τὴν πρᾶξιν ἐκβιομηχάνισις μὲ ξένον κεφάλαιον σημαίνει ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἰδιωτικὴν ἄλλοδαπὴν ἐπιχείρησιν.

Τὸ ξένον κεφάλαιον εἶναι ἀντιλαϊκὸν εἰς ὅλας τὰς χώρας, αἱ ὁποῖαι εὐρίσκονται ἢ διετέλεσαν ὑπὸ ἀποικιακὸν καθεστῶς. Τοῦτο, διότι εἰς τὰς χώρας αὐτὰς οἱ ἄλλοδαποὶ ἐπιχειρηματῆαι δὲν ἀφομοιώνονται μὲ τὸν πληθυσμὸν, ἀπὸ τὸν ὁποῖον διαφέρουν φυλετικῶς, θρησκευτικῶς καὶ ἀπὸ ἀπόψεως τρόπου ζωῆς. Εἴτε διαμένουν ὀριστικῶς εἰς τὴν ὑπὸ ἀνάπτυξιν χώραν, εἴτε ἐπανέρχονται εἰς τὴν πατρίδα των, παραμένουν ξένοι ἀπὸ τὸν πληθυσμὸν καὶ συγκεντρώνουν τοὺς φόβους καὶ τὴν δυσἀρέσκειαν τῶν κατοίκων.

Πράγματι, συχνὰ οἱ ξένοι ἀρκοῦνται εἰς κέρδη μικρότερα ἀπὸ τοὺς ἐγχωρίους κεφαλαιούχους: οἱ τελευταῖοι οὗτοι εἶναι συνηθισμένοι νὰ ἀπαιτοῦν

ἀπόδοσιν 100 ἐπὶ τοῖς ἑκατὸν καὶ νὰ ἀποφεύγουν τὰς ἐπενδύσεις μακροχρο-
νίου ἀποδόσεως. Κάθε ἰδιωτικὸν κεφάλαιον ἐπενδεδυμένον εἰς ἀναπτύκτους
χώρας προσδοκᾷ ὑπερέκδη εἴτε εἶναι ἐγγώριον, εἴτε ἀλλοδαπὸν, λόγῳ τοῦ
κινδύνου, ὁ ὁποῖος εἰς τὰς χώρας αὐτὰς εἶναι μεγαλύτερος.

Ἐπανεπένδυσις τῶν κερδῶν

Ἐν πάσῃ περιπτώσει, ἀπὸ τῆς ἀπόψεως τῆς οἰκονομικῆς ἀναπτύξεως
ὅ,τι ἔχει σημασίαν ὡς πρὸς τὰ κέρδη, δὲν εἶναι τὸ μέγεθός των, ἀλλὰ ἡ ἔκτασις
τῆς ἐξαγωγῆς των εἰς τὸ ἐξωτερικόν. Διότι κέρδη ἐπανεπενδυόμενα ἐντὸς τῆς
χώρας ἀναβιβάζουν τὸ γενικὸν ἐπίπεδον διαβιώσεως. Ὑπάρχει τεκμήριον ὅτι
τὰ ἐγγώρια κέρδη ἔχουν μεγαλύτερας πιθανότητας νὰ ἐπενδυθοῦν ἐντὸς τῆς
χώρας ἀπὸ ὅ,τι τὰ ξένα καὶ ἀφοῦ τὰ ἐπανεπενδυόμενα κέρδη εἶναι ἡ κυ-
ρία πηγὴ ἀποταμιεύσεως εἰς πᾶσαν χώραν, ἡ διαφορά αὐτὴ εἶναι σημαντικὴ.
Ἄλλ' ἡ διαφορά αὐτὴ δὲν εἶναι πάντοτε μεγάλη. Πολλοὶ ξένοι κεφαλαιοῦχοι
ἐπανεπενδύουν αὐτομάτως τὰ κέρδη των εἰς τὴν χώραν καὶ δὲν ὑπάρχει λόγος
νὰ μὴ πράξουν τοῦτο, ἐὰν ἡ χώρα ἐξακολουθῇ νὰ προσφέρῃ εὐκαιρίας ἐπε-
κτάσεως.

Ἡ περισσότερον σοβαρὰ λύσις ἐναντίον τοῦ ξένου κεφαλαίου εἶναι ὅτι
τοῦτο συνήθως ἀρνείται νὰ μύση τὸν πληθυσμὸν εἰς τὰ μυστικά τῆς δυνά-
μεώς του καὶ εἰς τὴν νέαν τεχνικὴν τῆς ὁποίας εἶναι φορεὺς. Ἐὰν ἡ νέα τε-
χνικὴ διαδίδεται εἰς τὸν πληθυσμὸν, ἡ πρόοδος θὰ εἶναι ταχεῖα καὶ ἡ χώρα
συντόμως θὰ ἀνεξαρτητοποιηθῇ ἀπὸ τὴν κηδεμονίαν τοῦ ξένου κεφαλαίου.
Ἡ πρόοδος, τουναντίον, θὰ εἶναι βραδεῖα, ἐὰν ἡ χώρα ἔχη παραδοθῇ εἰς τὸ
μονοπώλιον ὀλίγων ξένων κεφαλαιούχων.

Ἡ περισσότερον χρήσιμος σήμερον δύναμις τῶν ξένων δὲν εἶναι ἡ ἐπι-
στημονικὴ ἐνημέρωσις, ἀλλὰ ἡ διαχειριστικὴ καὶ ὀργανωτικὴ ἐμπειρία, ἡ
ὁποία δὲν δύναται νὰ διδαχθῇ εἰς τὰ σχολεῖα καὶ τὰ πανεπιστήμια, ἀλλ'
ἀποκτᾶται εἰς τὴν πρᾶξιν. Ἐὰν ξένοι ἐπιχειρηματῆαι ἀρνοῦνται νὰ χρησιμο-
ποιήσουν τὸν ἐντόπιον πληθυσμὸν εἰς τὴν διαχειρίσιν τῶν βιομηχανικῶν ἐπι-
χειρήσεων, αἱ οἰκονομικαὶ ὑποθέσεις τῆς χώρας θὰ δεσποζῶνται ὑπὸ τῶν ξέ-
νων. Αὐτὸς εἶναι ὁ λόγος, διὰ τὸν ὁποῖον πλείστοι ἀποικιακαὶ χώραι, εὐθύς
ὡς ἀποκτοῦν τὴν ἀνεξαρτησίαν των, λαμβάνουν νομοθετικὰ ἢ ἄλλα μέτρα πρὸς
ἑξασφάλισιν τῆς προσλήψεως ὑπηκόων των εἰς τὴν διοίκησιν τῶν ἐπι-
χειρήσεων.

Διατί αἱ ὑπανάπτυκτοι χώραι ἔχουν ἀνάγκην τοῦ ξένου κεφαλαίου

Οἰαδήποτε καὶ ἂν εἶναι τὰ μειονεκτήματα τοῦ ξένου κεφαλαίου, αἱ ὑπα-
νάπτυκτοι χώραι ἔχουν ἀνάγκην τούτου, περισσότερον ἀπ' ὅ,τι τὸ κεφάλαιον
ἔχει ἀνάγκην αὐτῶν. Ἐὰν τὸ ξένον κεφάλαιον κατηυθύνετο ἐκ τῶν ὑπαναπτύ-
κτων πρὸς τὰς ἀνεπτυγμένας χώρας, ἐκεῖναι πού θὰ ἐζημιούντο θὰ ἦσαν αἱ
ὑπανάπτυκτοι. Διότι οἱ κεφαλαιοῦχοι δὲν θὰ εἶχον δυσκολίας εἰς τὸ νὰ ἐπιτύ-
χουν ἐπωφελεῖς ἐπενδύσεις εἰς τὸν Καναδᾶν, τὴν Αὐστραλίαν καὶ αὐτὰς ἀκόμη
τὰς Η.Π.Α. Αἱ ὑπανάπτυκτοι, ἐξ ἄλλου, χώραι ἔχουν ἀνάγκην τοῦ ξένου κε-

φαλαίου, ὄχι διότι ἀδυνατοῦν νὰ ἐκβιομηχανισθοῦν ἄνευ αὐτοῦ, ἀλλὰ ἀπλούστατα διότι ἡ τοιαύτη προσπάθεια εἶναι λίαν ἐπώδυνος, εἰδικῶς εἰς οἰκονομίας ὅπου ἡ ἀγροτική παραγωγικότης αὐξάνεται λίαν βραδέως.

Αἱ σπουδαιότεραι μορφαὶ συνεργασίας

Αἱ σύγχρονοι προσπάθειαι πρὸς ἐνθάρρυνσιν τῶν ξένων ἐπενδύσεων ἐπιδιώκουν τὴν ἐξεύρεσιν ἑνὸς συμβιβασμοῦ τῶν συμφερόντων τῆς πιστωτρίας καὶ ὀφειλετρίας χώρας, συνισταμένου εἰς τὴν ἀποσαφήνισιν τῶν ὄρων, ὑπὸ τοὺς ὁποίους τὸ ξένον κεφάλαιον εἶναι δεκτὸν καὶ ταυτοχρόνως εἰς τὴν παροχὴν ὑπὲρ αὐτοῦ ὠρισμένων ἐγγυήσεων. Αἱ σπουδαιότεραι τῶν μορφῶν αὐτῶν συνεργασίας εἶναι : 1) Ἀποκλεισμός ἐξ ὠρισμένων κλάδων, λ.χ. κοινωφελῶν ἐπιχειρήσεων, μεταλλευτικῆς ἰδιοκτησίας, ἐξωτερικὸν ἐμπόριον κλπ. 2) Ἡ ζήτησησιν συνεταίρων πρὸς συνεργασίαν μετὰ τοπικοὺς οἴκους ἢ κεφαλαιούχους. 3) Ἡ ἐξασφάλισις τῆς ἀπασχολήσεως ὠρισμένης ἀναλογίας τοῦ ἐντοπίου πληθυσμοῦ. 4) Ἡ ρύθμισις τῶν τιμῶν καὶ τῶν κερδῶν τῶν ξένων ἐπιχειρήσεων. 5) Ἡ ἐπανεξαγωγή κεφαλαίου καὶ κερδῶν. 6) Θέσπισις φορολογικοῦ κσθεστῶτος μὴ διακρίσεων, καὶ 7) Ἡ ἐξασφάλισις ἐναντι ἐθνικοποιήσεων. Ἐπὶ ὅλων αὐτῶν τῶν σημείων δὲν εἶναι δύσκολος ὁ συμβιβασμός, ἐφ' ὅσον συγκλίνουν ἀμφοτέρων τὰ συμφέροντα.

Τὸ ξένον κεφάλαιον προτιμᾷ κατὰ κανόνα νὰ ἐπενδύεται εἰς κλάδους φυσικῆς παραγωγῆς—μεταλλεία, δάση, φυτεῖαι—καὶ εἰς τὸ ἐξωτερικὸν ἐμπόριον, σπανίως δὲ εἰς τὴν βιομηχανίαν.

Ἐπειδὴ συνήθως τὸ ξένον κεφάλαιον, ἐπιθυμοῦν τοποθέτησιν εἰς μίαν ὑπανάπτουσαν χώραν, δὲν διαθέτει ἐν τῷ συνόλῳ τὰ ἀπαιτούμενα χρηματικὰ μέσα, ἐπιζητεῖ νὰ ἀντλήσῃ μέρος τούτων ἐκ τῆς χώρας εἰς τὴν ὁποίαν κατευθύνεται. Διὰ τὸν λόγον αὐτὸν οἱ ξένοι κεφαλαιούχοι ἐπιζητοῦν συνήθως οἰκονομικὴν συμμετοχὴν ὑπὸ μορφήν πιστώσεων καὶ ἐκ μέρους τῆς κυβερνήσεως τῆς ὑπανάπτουσαν χώρας. Πολλοὶ ὑπανάπτουσαι χῶραι συνέστησαν Τραπεζὰς Ἀναπτύξεως ἢ Συνεταιρισμοὺς πρὸς κάλυψιν τῆς ζητήσεως ταύτης. Μερικοὶ τοιοῦτοι ὀργανισμοὶ χρηματοδοτοῦν κρατικὰ ἐργοστάσια, ἄλλοι συμμετέχουν εἰς ἐπιχειρήσεις ἀπὸ κοινοῦ μετὰ τὸ ἰδιωτικὸν κεφάλαιον, ἄλλοι ἀπλῶς παρέχουν δάνεια ἢ ἀσκοῦν διαχειριστικὴν ἐποπτείαν ἢ δίδουν συμβουλὰς εἰς τοὺς πιστωτάς. Τὰ κεφάλαια τῶν ἢ εἶναι κρατικὰ ἢ καὶ ἰδιωτικά.

Εἰς ἐκ τῶν πλεόν ἀποτελεσματικῶν τρόπων συμβολῆς τοῦ κεφαλαίου εἶναι ἡ ἀνάληψις τῆς εὐθύνης διὰ τὴν κατασκευὴν ἐργοστασίων, τὰ ὅποια θὰ παραχωρηθοῦν εἰς βιομηχάνους. Πολλοὶ τῶν ὀργανισμῶν τούτων ἐνδιαφέρονται διὰ τὴν ἀνάπτυξιν γηγενῶν ἰδιωτικῶν ἐπιχειρήσεων καὶ θὰ περατώσω ἀκριβῶς τὴν δευτέραν μου διάλεξιν σημειῶνων ὠρισμένας παρατηρήσεις ἐπὶ τοῦ προβλήματος αὐτοῦ.

Ἡ ἐκπαίδευσις ἐντοπίων ἐπιχειρήσεων

Εἰς ἐκ τῶν κυριωτέρων ἀντικειμενικῶν σκοπῶν τῆς οἰκονομικῆς πολιτικῆς

είναι ή εκπαίδευσις έντοπίων επιχειρήσεων. Ο ρόλος των ξένων είναι ρόλος κη-
 δεμόνων, από τους οποίους επιδιώκεται ή ταχυτάτη δυνατή άπαλλαγή. Όπως
 και εις την πολιτικήν, τοιουτοτρόπως και εις την οικονομίαν ή άποδείξεις τής
 προς τούτο ώριμότητος είναι ότι ή χώρα δύναται να προχωρήση αυτοδυνά-
 μως χωρίς ιδιαιτέραν τινά αξιόλογον έξωτερικήν βοήθειαν. Αύτος είναι ο λό-
 γος διά τον όποιον οι ξένοι επιχειρηματίαι δέν πρέπει να είναι άνεκτοι εις την
 χώραν, έφ' όσον δέν παίζουν τον ρόλον των εις την εκπαίδευσιν του γηγενούς
 πληθυσμού και αύτος είναι ο λόγος διά τον όποιον ή άποφασιστική βάσανος
 τής βιομηχανικής πολιτικής δέν είναι ή ταχύτης με την όποιαν αύξάνει την
 άπασχόλησιν ή την παραγωγήν, αλλά ή ταχύτης με την όποιαν δημιουργεί
 έπιχωρίους επιχειρήσεις.

Αί ύφιστάμεναι έγχώριοι επιχειρήσεις, ειθισμένοι εις μίαν έμπορικην έμπε-
 ρίαν, στεροϋνται πείρας εις την διοίκησιν μεγάλων επιχειρηματικών μονάδων
 και είναι, ως εκ τούτου, έλλειπείς όχι μόνον εις κεφάλαια, αλλά εις διαχειριστι-
 κήν ικανότητα και εις τεχνικάς γνώσεις. Και ή μόν έλλειψις των τεχνικών γνώ-
 σεων δύναται εύχερως και συντόμως να αναπληρωθή, άκόμη και διά τής μετα-
 κλήσεως ξένων ειδικών. Η έλλειψις, όμως, επιχειρηματικής διαχειριστικής ίκα-
 νότητος είναι δύσκολον να θεραπευθή. Αί άπαιτήσεις τής διοικήσεως επιχειρή-
 σεων είναι πέντε: Πρώτον, είναι ή διαχείρισις των φυσικών πόρων, έγκατά-
 στασις έργοστασίου, χειρισμός των ύλων, επιμέλεια των μηχανημάτων. Δεύ-
 τερον, ή τήρησις και ή χρήσις των λογιστικών βιβλίων, άποθέματα, έντολαί,
 κόστος, πιστώσεις, χρεώσεις. Τρίτον, ή διοίκησις ανθρώπων, έπιλογή έπιτε-
 λείου, πειθαρχία, νομιμότης, esprit de corps, διαπίστευσις καθηκόντων και
 έξουσίας. Τέταρτον, ή έμπορική αίσθησις, ή όποία έναρμονίζει την χρήσιν των
 πόρων προς την ροήν τής παραγωγής, γνωρίζει ποία τιμαί πρέπει να πλη-
 ρωθούν ή εισπραχθούν και άντιλαμβάνεται πώς να πωλή και να αγοράζη. Και,
 τέλος, ύπάρχει ή αίσθησις τής ολοκληρώσεως, χωρίς την όποιαν μία επιχει-
 ρηματική μονάς δέν δύναται να άποκτήση φήμην, ή όποία με την σειράν της
 είναι άπαραίτητος διά την επιβίωσίν της. Η ύπαρξις των διοικητικών αυτών
 ικανοτήτων, τής επιχειρηματικότητος, είναι σπουδαιότερα και από τας τεχνι-
 κάς γνώσεις και από το κεφάλαιον. Εάν ύπάρχη αύτη, τὰ ύπόλοιπα εύρίσκον-
 ται εύχερέστερον. Η διοικητική αύτη ικανότης είναι ύψηλοτάτη τέχνη, διότι
 άπαιτεί χαρακτήρα, εύφυίαν και πείρον.

Διά την ανάπτυξιν όθεν τοπικών επιχειρήσεων πρέπει πρωτίστως να
 έρευνάται ή επιχειρηματική της βάσις και όργανωσις. Προς την κατεύθυνσιν
 αύτην πολυτίμους ύπηρεσίας δύναται να παρέχουν οι άνωτέρω ειδικοί όργα-
 νισμοί.

Προς ανάπτυξιν έγχωρίου επιχειρηματικού έπιτελείου, άρίστη μέθοδος
 είναι ή άποστολή νέων άνδρών διά να έργασθούν εις βιομηχανικούς οίκους του
 έξωτερικού, ή μετάκλησις ξένων οίκων προς εκπαίδευσιν και άπασχόλησιν έγ-
 χωρίου πληθυσμού, ή ένθάρρυνσις μικτών επιχειρήσεων γηγενών και άλλοδα-
 πών και ή σύστασις όργανισμών, ως λ.χ. Τραπεζών Άναπτύξεως, αί όποία

θὰ συνδυάζουν τὸν δανεισμὸν μαζί με τὴν ἐποπτεῖαν καὶ τὴν καθοδήγησιν. Ἡ ἀπλή ἑξασφάλισις κεφαλαίων εἶναι ἀνεπαρκής.

Πρωτοβουλία

Ὁ ἐλλείπων κρίκος εἰς τὴν ἄλυσιν τῆς ἐκβιομηχανίσεως εἶναι συχνάκις ἡ ἀπουσία ἐνδιαφέροντος καὶ πρωτοβουλίας. Αἱ συνθήκαι δὲν ὁμοιάζουν, βεβαίως, εἰς τὰς προηγμένας χώρας, ὅπου ὑπάρχουν ἔμπειροι ἐπιχειρηματῆται ἐν ἐπιφυλακῇ, ἔτοιμοι διὰ νέας μεθόδους πορισμοῦ χρημάτων.

Προσέτι καὶ εἰς τὰς προηγμένας ἀκόμη χώρας αἱ ἀρχαί, κεντρικαί, πολιτειακαὶ ἢ δημοτικαί, φθάνουν εἰς τὸ σημεῖον νὰ ἰδρύνουν εἰδικὰς ὑπηρεσίας πρὸς ἐνθάρρυνσιν τῆς ἐκβιομηχανίσεως, διότι πιστεύουν ὅτι ἄλλως αἱ παρουσιαζόμεναι τυχὸν εὐκαιρίαι δυνατὸν νὰ παραβλεφθοῦν. Εἰς Μεγάλῃν Βρετανίαν ἐπραγματοποιήθη τοῦτο διὰ τὰς «ὑπὸ ἀνάπτυξιν περιοχάς», τὰ τμήματα δηλαδὴ ἐκεῖνα τῆς χώρας εἰς τὰ ὅποια ἡ ἀνεργία ὑπερέβαινε τὸν μέσον ὄρον. Συνηθέστατον τοιαῦται εἰδικαὶ ὑπηρεσίαι ἰδρύνονται εἰς τὰς Η.Π.Α. ἀπὸ τὰς δημοτικὰς ἀρχάς, αἱ ὅποιαὶ ἐπιθυμοῦν νὰ προσελκύσουσιν νέας βιομηχανίας.

Εἰς μίαν ὑπανάπτυκτον χώραν ἡ ἀνάγκη αὕτη εἶναι ἀκόμη μεγαλυτέρα. Ὑπάρχει ἐκδηλος στενότης εἰδικευμένων ἐπιχειρηματιῶν καὶ πολλοὶ ἐπικερδεῖς εὐκαιρίαι διαφεύγουν τῆς προσοχῆς των λόγω ἐλλείψεως γνώσεων ἐπὶ τῆς βιομηχανίας. Διὰ τὸν λόγον τοῦτον ἡ κυβέρνησις ἔχει τὸ καθῆκον νὰ μελετᾷ τὸ ἐπωφελεῖς τῶν πιθανῶν νέων βιομηχανιῶν, νὰ προσπαθῇ νὰ πείθῃ τοὺς βιομηχάνους νὰ ἰδρύνουσιν τοιαύτας βιομηχανίας καὶ νὰ τὰς ἰδρύνῃ μόνη της, ὅταν εἶναι μὲν πεπεισμένη ὅτι θὰ ἐπιτύχουσιν, ἀλλὰ οὐδεὶς ἕτερος ἀναλαμβάνει τὸν κίνδυνον τῆς ἰδρύσεώς των.

Ἡ ἀπαιτουμένη ἔρευνα εἶναι διαφόρων εἰδῶν. Ἡ ἔρευνα διὰ τὴν καταλληλότητα τῶν ἐπιτοπιῶν πρώτων ὑλῶν διὰ βιομηχανικοὺς σκοποὺς πρέπει νὰ γίνῃ εἰς ἐπιστημονικὰ ἐργαστήρια. Ἡ ἔρευνα ἐπὶ τῆς ἀγορᾶς δύναται νὰ γίνῃ ὑπὸ ἐπιχειρηματιῶν, δημοσίων ὑπαλλήλων ἢ ὑπὸ ὑπαλλήλων τῆς στατιστικῆς ὑπηρεσίας. Ἡ ἔρευνα ἐπὶ τοῦ κόστους παραγωγῆς τοῦ προϊόντος ἀνήκει, κατὰ κύριον λόγον, εἰς τοὺς μηχανικοὺς, οἱ ὅποιοι ἔχουν εἰδικευθῆ εἰς τὴν περὶ οὗ ὁ λόγος βιομηχανίαν. Ἔργον κρατικῆς τιнос ὑπηρεσίας θὰ πρέπει, τέλος, νὰ εἶναι ἡ χρησιμοποίησις τῶν συμπερασμάτων τῶν ἐρευνῶν τούτων ὅταν τὸ κράτος θὰ ἔχη λόγους νὰ πιστεύῃ ὅτι θὰ εἶναι ἐπωφελῆς ἢ ἰδρυσις μιᾶς νέας βιομηχανίας.

Τὸ δεύτερον βῆμα, μετὰ τὴν πραγματοποίησιν τοῦ πρώτου, εἶναι ἡ πρόκλησις τοῦ ἐνδιαφέροντος ἐνὸς πεπειραμένου κεφαλαιούχου. Τὸ ποσόν, τὸ ὅποιον διατίθεται πρὸς τὸν σκοπὸν αὐτόν, ἑξαρτᾶται ἀπὸ τὴν σημασίαν τὴν ὅποιαν δίδει ἡ κυβέρνησις διὰ τὴν ἐκβιομηχανίαν. Ὀρισμένα κυβερνήσεις διαθέτουν μεγάλον ἀριθμὸν ὑπαλλήλων, τῶν ὁποίων κύριον ἔργον εἶναι νὰ ταξιθεύουσιν εἰς τὰς βιομηχανικὰς χώρας πρὸς ἀναζήτησιν κεφαλαιούχων ἐνδιαφερομένων νὰ ἐπισκεφθοῦν τὴν χώραν μετὰ σκοπὸν τὴν ἐκεῖ ἰδρυσιν ἐργοστασίου. 15.000 στεργλῖναι ἐτησίως δὲν θεωρεῖται πάρα πολὺ μεγάλο ποσόν διὰ τὴν μισθοδοσίαν, ἕξοδα διαμονῆς καὶ κινήσεως ἐκάστου τῶν ὑπαλλήλων τούτων.

Ἐπιπροσθέτως οἱ βοηθοὶ των πρέπει νὰ διατηροῦν συνεχῆ ἔπαφῆν, δι' ἀλλογραφίας, μετὰ τῶν ἐπιχειρήσεων τὰς ὁποίας πρόκειται ἢ δὲν ἔχουν εἰσέτι ἐπισκεφθῆ. Ἐὰν ὁ βιομηχανοὺ δεχθῆ νὰ ἰδρύσῃ ἐργοστάσιον, ἀντιμετωπίζει πλῆθος προβλημάτων ἀπαιτούντων ἐπιτόπιον γνῶσιν. Εἰς ποῖον τόπον εἶναι καλύτερον νὰ ἀνεγερθῆ τὸ ἐργοστάσιον, πῶς θὰ ἐξυμερῆ τὸ κατάλληλον προκλύπερον νὰ ἀνεγερθῆ τὸ ἐργοστάσιον, ἀρχὰς κλπ. Διὰ νὰ ἐξυμερῶσωπικόν, νὰ ἔλθῃ εἰς διαπραγματεύσεις μετὰ τὰς ἀρχὰς κλπ. Διὰ νὰ ὑφίσταται τῆθῃ οὔτος ἀναθέτει, ἐπὶ πληρωμῆ, εἰς μίαν ὑπηρεσίαν, ἢ ὁποία ὑφίσταται μόνον διὰ νὰ βοηθῆ τοὺς νέους βιομηχανοὺς καὶ ἀναλαμβάνει τοῦτο τὴν λύσιν ὅσον τὸ δυνατὸν περισσοτέρων ἐκ τῶν ἀνακυπτόντων ὡς ἄνω προβλημάτων.

Ἐὰν συνδέσωμεν τὰ διάφορα ταῦτα θέματα τῆς ἀρχικῆς ἐρεύνης, τῆς προκλήσεως τοῦ ἐνδιαφέροντος νέων βιομηχανοῦν καὶ τῆς ἐνισχύσεως αὐτῶν πρὸς ἑναρξιν τῶν ἐργασιῶν των, ἔχομεν ἰκανὸν ἔργον διὰ μίαν μεγάλην καὶ ἐξειδικευμένην κρατικὴν ὑπηρεσίαν, εἰς κάθε χώραν, ἢ ὁποία ἔχει ἓνα ἐκτεταμένον πρόγραμμα ἐκβιομηχανίσεως. Τονίζω, ὅτι τοῦτο ἀκριβῶς ἔλλειπει, συνήθως, ἴδιότι ὑπάρχουν πλείστα χῶραι, αἱ ὁποῖαι δύναται νὰ ἐπιταχύνουν τὸν ρυθμὸν ἐκβιομηχανίσεως των ἐὰν ἰδρῦσουν μίαν ὁργανώσιν πρὸς τὸν σκοπὸν αὐτὸν, καὶ αἱ ὁποῖαι δὲν ἐπέτυχον ὅσα ἤθελον κυρίως διότι ἠμέλησαν νὰ κάμουν τὴν πρόβλεψιν αὐτῆν. Ἀνέφερον ὅτι ἡ κυβέρνησις πρέπει νὰ προβῆ ἢ ἰδίᾳ εἰς τὴν ἰδρῦσιν νέων βιομηχανιῶν, ἐὰν οἱ ἰδιῶται κεφαλαιοῦχοι ἀρνοῦνται ἢ ἀδυνατοῦν πρὸς τοῦτο, μετὰ τὴν ἐλπίδα ὅτι θὰ δυνηθῆ νὰ ἀποσυρθῆ τῆς βιομηχανίας ὅταν πραγματοποιηθῆ τὸ ἀρχικὸν στάδιον. Ἀντιπροσωπευτικὸς τύπος τῆς τεχνικῆς ταύτης εἶναι ἡ Ἰαπωνία. Ἐκεῖ, μεταξὺ 1870 καὶ 1900, ἡ κυβέρνησις ἰδρῦσε τὴν μίαν μετὰ τὴν ἄλλην τὰς βιομηχανίας, σήμερον δὲ ὅλαι σχεδὸν αἱ ἰδρῦσε τὴν μίαν μετὰ τὴν ἄλλην τὰς βιομηχανίας, ἔχουν ἀρχικῶς ἰδρῦθῆ ἀπὸ τὸ ὑφιστάμεναι μεγάλα ἰαπωνικὰ βιομηχανία ἔχουν ἀρχικῶς ἰδρῦθῆ ἀπὸ τὸ κράτος. Παρὰ ταῦτα οὐδεμία ὑπῆρχε πρόθεσις μονίμου κρατικῆς ἰδιοκτησίας. Εὐθύς ὡς τὸ ἐργοστάσιον ἤρχιζε λειτουργοῦν, ἡ κυβέρνησις τὸ ἐπῶλει, ἔστρεφε δὲ τὴν προσοχὴν τῆς ἀλλαχοῦ. Ἡ Ἰαπωνικὴ κυβέρνησις ἐπροθυμοποιεῖτο ἐπίσης, ὡς ἐπὶ τὸ πλείστον, νὰ παρέχῃ δάνεια ἢ καὶ νὰ ἐπιχορηγῆ τοὺς ἰδιώτας ἐπιχειρηματίας, ὅπου ἐπίστευε ὅτι τοῦτο θὰ ἐξυμερῆ τὸν αὐτὸν σκοπὸν.

Μέχρι ποίου σημείου εἶναι ἀναγκαῖον εἰς μίαν κυβέρνησιν νὰ πρωτοστατῆ εἰς τὸν τομέα τοῦτον, ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὰς ἐπικρατούσας εἰς τὴν χώραν εἰδικὰς συνθήκας. Ἡ Ἰαπωνία, κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην, εὔρισκετο μακρὰν τοῦ κέντρου τῆς παγκοσμίου οἰκονομίας, τελευταῖως μόνον ἐξελθοῦσα ἀπὸ τὴν πλήρη ἀπομόνωσιν. Τὰ ξένα κεφάλαια δυσκόλως θὰ προσηλκύνοντο ἔστω καὶ ἂν κατεβάλετο προσπάθεια πρὸς τοῦτο. Εἰς πολλὰς ὑπανεπτυγμένας χώρας αἱ κυβερνήσεις στεροῦνται χρημάτων, ὥστε νὰ δύναται νὰ ἰδρῦν μόναι των αἱ κυβερνήσεις ἀφίεται εἰς τοὺς ἑντοπίους καὶ βιομηχανίας καὶ ἢ πρὸς τοῦτο πρωτοβουλία ἀφίεται εἰς τοὺς ἐπιχορηγῆσιν. ξένους κεφαλαιοῦχοι, μετὰ κυβερνητικὴν βοήθειαν καὶ ἐπιχορηγῆσιν.

Καὶ ἂν ἀκόμη ἡ κυβέρνησις ἀποφασίσῃ τὴν ἰδρῦσιν ἰδιοκτητῶν βιομηχανιῶν, εἴτε πρὸς σκοπὸν παραδόσεως των μετέπειτα εἰς ἰδιωτικὴν τινὰ ἐπιχειρήσιν εἴτε πρὸς διαρκῆ ὑπ' αὐτῆς ἐκμετάλλευσιν, ἐφ' ὅσον εἶναι ἀσύμφωρος εἰς τοὺς ἰδιώτας, θὰ ἦτο οὐχ ἦττον φρονιμώτερον νὰ πράξῃ τοῦτο ἐν συνεργασίᾳ πρὸς μίαν πεπειραμένην ἑταιρείαν. Συνήθως δὲ εἶναι ὀρθὸν νὰ συγκρο-

τῆται ἢ διεύθυνσις ἐνὸς π.χ. νέου ἐργοστασίου τσιμέντων ἢ ἐνὸς νέου χυτηρίου σιδήρου ἀπλῶς καὶ μόνον διὰ μιᾶς ἀγγελίας εἰς τὰς ἐφημερίδας, διότι ἐκεῖνοι οἱ ὅποιοι εἶναι πράγματι ἱκανοὶ πρὸς τοῦτο διευθύνουν ἤδη ἕτερα ἐργοστάσια καὶ συνήθως δὲν ἐπιθυμοῦν νὰ ἐγκαταλείψουν τὴν θέσιν των. Τὸ εἶδος τῶν ἀνθρώπων, οἱ ὅποιοι προσλαμβάνονται ἀπὸ τὰς ἀγγελίας, δημιουργοῦν συνήθως μεγάλα ἐξοδα εἰς τὰς ἐπιχειρήσεις λόγῳ τῆς ἀνεπαρκείας των. Καλύτερον εἶναι διὰ τὴν κυβέρνησιν νὰ ζητῆ ἀπὸ μίαν ἐταιρείαν, ἐγκατεστημένην εἰς ξένην τινὰ χώραν, νὰ ἀποδεχθῆ τὴν θέσιν τοῦ διοικητικοῦ πράκτορος τοῦ κρατικοῦ ἐργοστασίου, ἐναντι ἀμοιβῆς. Ὑποσχεθέντες εἶναι πρόθυμοι πρὸς τοῦτο καί, ἂν καὶ ἡ ἀμοιβὴ τὴν ὅποιαν λαμβάνουν εἶναι σημαντικὴ, εἶναι πολὺ μικρότερα τῶν ἐπὶ πλέον κεφαλαίων καὶ τῶν τρεχουσῶν δαπανῶν τὰ ὅποια δύναται νὰ προκαλέσῃ μία διοίκησις στερουμένη πείρας.

Ἐργασία

Ἐπὶ τοῦ θέματος τῆς ἐργασίας ἀνακύπτουν δύο προβλήματα: α) ἡ στενότης ἐξειδικευμένου προσωπικοῦ καὶ β) ἡ παραγωγικότης.

Πρῶτον: Ἡ θεραπεία τῆς στενότητος ἐξειδικευμένου προσωπικοῦ εἶναι ἡ ἐκπαίδευσις. Ἡ ἐκπαίδευσις ὅμως εἶναι τριῶν εἰδῶν: Ἐκεῖνη ἡ ὅποια δύναται νὰ πραγματοποιηθῆ εἰς τὰς τεχνικὰς σχολὰς, ἐκεῖνη ἡ ὅποια πραγματοποιεῖται κατὰ τὴν ἐργασίαν διὰ τῆς μαθητείας εἰς τὴν τέχνην καὶ ἐκεῖνη ἡ ὅποια πρέπει νὰ γίνεταί εἰς κάθε ἐργοστάσιον διὰ τὰς ἰδιαιτέρας αὐτοῦ ἀνάγκας.

Αἱ τεχνικαὶ σχολαὶ καὶ ἡ μαθητεία τροφοδοτοῦν τὰς καθιερωμένας τέχνας, αἱ ὅποια ἀπαιτοῦνται εἰς ὅλας τὰς βιομηχανίας. Δυσχερέστερον πρόβλημα ἀποτελεῖ ἡ ἐκπαίδευσις τῶν ἀνειδικεῦτων ἐργατῶν ἐπὶ τῶν ἰδιαιτέρων ἀναγκῶν ἐνὸς ὠρισμένου ἐργοστασίου. Π.χ. ἐὰν ἕνα ἐργοστάσιον ἤνοιξε διὰ τὴν ὕφανσιν βαμβακερῶν ὕφασμάτων, ἡ διοίκησις αὐτοῦ πρέπει νὰ ἀρχίσῃ τὴν ἐκπαίδευσιν πρὸς τὴν κατεύθυνσιν αὐτήν. Ἡ ἐκπαίδευσις αὕτη διαρκεῖ περὶ τοὺς 6 μῆνας διὰ νὰ γίνῃ ἀποδοτικὴ. Ἡ ἐκπαίδευσις δύναται νὰ περιορισθῆ εἰς τὴν χρησιμοποίησιν μόνον τῶν νημάτων κατὰ τὴν ὕφανσιν, τὸ ὑλικὸν ὅμως τὸ ὅποιον θὰ καταστραφῆ κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ἀποτελεῖ σοβαρὸν κονδύλιον δαπάνης, μεγαλύτερον καὶ ἀπὸ τοὺς μισθοὺς ἀκόμη. Αἱ δαπάναι αὗται δὲν θὰ δημιουργηθοῦν ἐὰν ἕν νέον ἐργοστάσιον ἰδρυθῆ εἰς δημιουργημένον κέντρον, ἐφ' ὅσον ἡ διοίκησις αὐτοῦ θὰ δύναται νὰ προσλαμβάνῃ ἐκπαιδευμένον ἤδη ἐργατικὸν προσωπικόν. Ἐὰν ἡ βιομηχανία ὑφίσταται ἤδη, θὰ ὑπάρχουν τεχνικαὶ σχολαὶ διδάσκουσαι τὴν εἰδικὴν δι' αὐτὴν τέχνην. Τὸ πρόβλημα τοῦτο εἶναι σχετικῶς σημαντικόν εἰς τὰς νέας χώρας, διότι ἡ ἐκβιομηχανισίς των γίνεται ὑπὸ τὴν μορφήν τῆς δημιουργίας ἐνὸς ἢ δύο ἐργοστασίων εἰς ἕκαστον ὠρισμένων τομέων συνήθως δὲ εἰς τὰς ἑλαφρὰς βιομηχανίας καταναλωτικῶν ἀγαθῶν, τῶν ὁποίων ἡ τεχνικὴ δὲν διδάσκεται εἰς τεχνικὰς σχολὰς. Αἱ βιομηχαναίαι αὗται δύναται εὐκόλως νὰ ζητήσουν νὰ καταβληθῆ εἰς αὐτὰς ἀπὸ τὴν κυβέρνησιν ὅ,τι εὐρέθησαν εἰς τὴν ἀνάγκην νὰ δαπανήσουν διὰ τὴν ἐκπαίδευσιν τῶν ἐργατῶν, ἐφ' ὅσον αὕτη εἶναι κόστος τὸ ὅποιον ἡ κυβέρνησις

θὰ καλύψη, ἄλλως ἂν τὸ εἰδικευμένον προσωπικὸν ἐχρησιμοποιήτο εἰς βαθμὸν δικαιολογούντα τὴν ἴδρυσιν τεχνικῆς σχολῆς με εἰδικὰ μηχανήματα καὶ διδασκάλους.

Ἀποτελεῖ γενικὸν παράπονον τῶν ὑπαναπτύκτων χωρῶν τὸ ὅτι ἐνῶ εἶναι δυνατὴ ἡ ἐκπαίδευσις ἐργατῶν μέσης δυνατότητος καὶ ἐνῶ εἶναι δυνατόν νὰ ἀποκτήσουν τεχνικοὺς ὑψηλοῦ ἐπιπέδου, εἶναι δυσχερέστατον δι' αὐτὰς νὰ ἀποκτήσουν προσωπικὸν ἐνδιαμέσου ἐπιπέδου, ὅπως π.χ. ἀρχιεργάτας ἢ ὑπευθύνους κλπ. Περιέργως τοῦτο ἀποτελεῖ κοινὸν παράπονον καὶ εἰς τὸν στρατόν. Εἶναι δυνατὴ ἡ ἐξέυρεσις ὅσων στρατιωτῶν θέλετε καὶ δὲν ὑπάρχει συνήθως ἔλλειψις ἀξιωματικῶν, εἶναι ὁμως δυσχερέστατον νὰ εὑρεθοῦν καλοὶ δεκανεῖς καὶ λοχίαί. Ἡ δυσχέρεια αὕτη ἐμφανίζεται σημαντικὴ ἀφ' ὅτου, εἴτε εἰς τὸ ἐργοστάσιον, εἴτε εἰς τὸν στρατόν, πολλὰ ἐξαρτῶνται ἀπὸ τὴν ἱκανότητα τῶν προσώπων τούτων.

Τὸ βῆρος τῶν εὐθυνῶν εἶναι μέγα. Τὰ πρόσωπα ταῦτα ἀποτελοῦν τὸν στόχον τῶν ἐπιθέσεων τόσοσ τῶν κατωτέρων, ὅσον καὶ τῶν ἀνωτέρων των, διὰ τὸν λόγον δὲ τοῦτον δὲν εἶναι δυνατὴ ἡ προσέλευσις τῶν ἱκανῶν πρὸς τοῦτο εἰμὴ μόνον διὰ τῆς σημαντικῆς διαφορᾶς εἰς τὸ μισθολόγιον καὶ τὸ γόητρον των. Εἰς ὠρισμένας κοινότητας ἡ αὔξηση τοῦ μισθοῦ δὲν προσελκύει, διότι ὅσον μεγαλύτερος εἶναι ὁ μισθός, τόσοσ καὶ μεγαλύτερος γίνεται καὶ ὁ ἀριθμὸς τῶν ὑπὸ τοῦ ἐργάτου προστατευομένων συγγενῶν. Εἰς ἄλλας κοινότητας ἐκέينوί οἱ ὅποιοι θὰ ἠδύναντο νὰ ἀποτελέσουν ἀρίστους ἀρχιεργάτας ἀριθμοῦν τὴν ὑπηρεσίαν γραφείων, διότι τὸ γόητρον καὶ τῶν ἄκρως εἰδικευμένων βιομηχανεργατῶν εἶναι πολὺ χαμηλόν. Κατὰ τὴν γνώμην μου, δὲν ὑφίσταται ἐπὶ τοῦ προκειμένου ἐτέρα θεραπεία, παρὰ μόνον ἂν αἱ ἰδιωτικαὶ ἐπιχειρήσεις συγκεντρώσουν ἰδιαιτέρως τὴν προσοχὴν των ἐπὶ τῶν ἐξῆς σημείων: Πρέπει νὰ ἐκλέγουν προσεκτικὰ τοὺς ἀρχιεργάτας των, πρέπει νὰ ἐκπαιδεύουν αὐτοὺς ἐπιμελῶς, πρέπει νὰ προβαίνουν εἰς ἄμεσον ἀπόλυσιν τῶν μὴ ἱκανῶν καὶ πρέπει νὰ ἀμείβουν τοὺς ἱκανούς, τόσοσ εἰς χρῆμα, ὅσον καὶ ἠθικῶς.

Ἡ ἀπώλεια εἰδικευμένου προσωπικοῦ

Ἐτερον πρόβλημα εἶναι ἡ ἀπώλεια εἰδικευμένου προσωπικοῦ. Τὸ πρόβλημα τοῦτο δὲν εἶναι τόσοσ ὀξύ ἐκεῖ ὅπου ἐν ἐργοστάσιον στρατολογεῖ τὴν ἐργατικὴν του δύναμιν εἰς πόλεις με μάλον πληθυσμὸν καὶ ὅπου, ὡς ἐκ τούτου, ὁ ἐργάτης, ὁ ὅποιος ὑπῆρξεν ἀρκούντως τυχηρὸς, ὥστε νὰ κατέχη μίαν θέσιν, κρατεῖται εἰς αὐτὴν ὅσον δύναται. Ἄλλ' εἰς στερουμένας ἐπαρκεῖς πληθυσμοῦ χώρας, ὅπου ἕκαστος ἔχει ὅσην χρειάζεται γῆν διὰ νὰ καλλιεργῇ, εἶναι σὺνηθες διὰ τὸν ἐργάτην νὰ ἀναζητῆ ἀπασχόλησιν μόνον ὀλίγους μῆνας τοῦ ἔτους, διὰ νὰ ἀποκτήσῃ τὴν ρευστότητα πού τοῦ χρειάζεται πρὸς πληρωμὴν τῶν φόρων του ἢ διὰ νὰ καλύψη τὰς περιωρισμένας ἀνάγκας του ἐκ τῆς ἀγορᾶς καὶ νὰ ἐπιστρέψῃ ἐν συνεχείᾳ εἰς τὸ κτῆμα του. Εἰς αὐτὰς τὰς συνθήκας δὲν εἶναι εὐχερὲς νὰ λειτουργήσῃ ἐν ἐργοστάσιον. Διότι τὸ ἐργοστάσιον ἔχει ἀνάγκην νὰ στηρίζεται εἰς τὸ ἐργατικόν του δυναμικὸν καὶ δὲν δύναται νὰ προσαρμώζῃ τὸ πρόγραμμά του εἰς τὰς ἐποχικὰς διακυμάνσεις τῆς γεωργίας.

Πέραν τούτου ὁ τρόπος ζωῆς τοῦ ἐργοστασίου εἶναι πολὺ διάφορος τοῦ ἀγροτικού κτήματος, ἢ δὲ ἐργασία δὲν δύναται νὰ ἀποκτήσῃ τὸν ρυθμὸν τοῦ ἐργοστασίου, ἐὰν διαρκῶς ἐπανέρχεται εἰς τὰ ἀγροκτῆματα. Ὡς ἐκ τούτου γεννᾶται τὸ ζήτημα τῶν κινήτρων. Εἶναι εὐκολώτερον νὰ ἀποκτήσῃτε ὑψηλὴν παραγωγικότητα εἰς ἓν ἐργοστάσιον, ἐὰν οἱ ἐργάται σας εἶναι ἐξ ἐκείνων, οἱ ὁποῖοι ἐργάζονται ὅσον δύνανται περισσότερον, παρὰ ἐὰν εἶναι ἐξ ἐκείνων, οἱ ὁποῖοι ἐργάζονται μόνον διὰ νὰ ἐπιτύχουν ἓν σταθερὸν βιοτικὸν ἐπίπεδον. Ἐπιτυχῆς ἐκβιομηχάνισις, ὡς ἐκ τούτου, ἀπαιτεῖ τὴν δημιουργίαν ἐργατικοῦ δυναμικοῦ, διεξευγμένου ἀπὸ τὴν γῆν, τόσον διανοητικῶς, ὅσον καὶ οἰκονομικῶς. Μέγα μέρος τῆς ἀποτυχίας εἰς τὴν ἐπίλυσιν αὐτοῦ τοῦ προβλήματος ὀφείλεται εἰς βιομηχάνους, οἱ ὁποῖοι ἀποφεύγουν νὰ ἀντιμετωπίσουν τὰς συνεπείας του. Οἱ ἄνθρωποι ἐπιστρέφουν συχνὰ εἰς τὸ χωρίον των ὄχι μόνον διὰ λόγους οἰκονομικούς, ἀλλὰ καὶ διὰ τὸν ψυχολογικὸν λόγον ὅτι ἐκεῖ εὐρίσκουν τὸ εἶδος τῆς ζωῆς, εἰς τὸ ὁποῖον εἶναι εἰθισμένοι. Ἐὰν ἡ βιομηχανία ἐπιθυμῇ νὰ κερδίσῃ τὴν σύνδεσιν των με αὐτήν, δὲν πρέπει νὰ τοὺς ζητῇ νὰ ζήσουν εἰς στρατώνας ἢ εἰς τρώγλας χωρὶς τὴν χαρὰν τῶν ἀπολαύσεων τῆς ζωῆς καὶ χωρὶς τὴν συντροφιά τῶν συζύγων καὶ τῶν τέκνων των. Αἱ νέαι κοινότητες πρέπει νὰ ἀνεγείρωνται με συντροφικὸν πνεῦμα ἀνάλογον πρὸς τοῦ χωρίου. Ἡ πείρα δεικνύει ὅτι οἱ ἐργάται δύνανται νὰ κρατηθοῦν, ἐὰν ἡ ἐπιχείρησις ἐπιδιώκῃ πράγματι νὰ καταστήσῃ τὴν ζωὴν ἑλκυστικὴν εἰς τοὺς ἐργάτας της. Εἰς τὴν πράξιν τὰ ἐργοστάσια δὲν ἔχουν τόσον μεγάλας δυσκολίας εἰς τὴν στρατολογίαν καὶ διατήρησιν ἐργατῶν, ὅσον τὰ μεταλλεῖα καὶ αἱ φυτεῖαι. Ἡ ἐργασία εἶναι περισσότερον ἑλκυστικὴ εἰς τὰ ἐργοστάσια, παρὰ εἰς τὰ μεταλλεῖα καὶ τὰς φυτεῖας.

Δ ε ὑ τ ε ρ ο ν : Ἡ παραγωγικότης τῆς ἐργασίας, ἐν τῇ ἐννοίᾳ τοῦ ἀριθμοῦ ἀτόμων, τὰ ὁποῖα ἀπαιτοῦνται διὰ νὰ ἐκτελεσθῇ εἰς μίαν ὑπανάπτικτον οἰκονομίαν ἓν ἔργον, ἐκτελούμενον εἰς ἄλλας χώρας ὑπὸ ἑνὸς μόνου ἀτόμου, ποικίλλει εὐρέως μεταξὺ κλάδων καὶ ὑπαλλήλων μιᾶς καὶ τῆς αὐτῆς χώρας.

Ἐν πρώτοις πρέπει νὰ διακρίνωμεν τὴν διαφορὰν εἰς τὴν παραγωγικότητα, ἢ ὁποῖα ὀφείλεται εἰς τὴν διαφορὰν τοῦ χρησιμοποιουμένου ἐξοπλισμοῦ. Γενικῶς ὁ ἐργάτης τοῦ Ἡνωμένου Βασιλείου ἔχει καλύτερον ἐξοπλισμὸν καὶ μεγαλυτέραν ἠλεκτρικὴν ἐνέργειαν, ὥστε δὲν εἶναι ἐκπληκτικὸν ὅτι παράγει περισσότερον. Ἐφ' ὅσον πλεῖσται ἐπιχειρήσεις εἰς τὰς ὑπαναπτύκτους οἰκονομίας ἔχουν χαμηλὸν μισθολογικὸν κόστος (μὲ τινὰς κτυπητὰς ἐξαιρέσεις, ὡς λ.χ. τὰς οἰκοδομικὰς βιομηχανίας), ἡ οἰκονομία αὕτη δαπανᾷ ὀλιγώτερα πρὸς χρησιμοποίησιν κεφαλαίου καὶ ἐνεργείας, ἀπὸ ὅ,τι τὸ Ἡνωμένον Βασίλειον· ἐὰν ἡ μηχανή, ἐν τούτοις, ὑποκαθιστᾷ εἰδικευμένους ἐργάτας μᾶλλον παρὰ ἀνθρωπίνην δύναμιν, ἡ οἰκονομία σχεδὸν πάντοτε δαπανᾷ διὰ νὰ ἔχη τὴν μεγαλυτέραν τῆς ἀκρίβειαν. Μερικοὶ παρατηρηταὶ ἐξήγησαν τὴν μηχανοποίησιν τῆς βιομηχανίας εἰς τὰς Η.Π.Α. κατὰ τὸν 19ον αἰῶνα με τοὺς ὑψηλοὺς μισθοὺς. Ἀλλὰ τὰ μηχανήματα ἦσαν ἐπίσης δαπανηρὰ καὶ διὰ τὰς Ἡνωμένας Πολιτείας καὶ ἀμφιβάλλω ἐὰν ἡ ἀναλογία μεταξὺ κόστους μηχανῶν καὶ μισθῶν ἦτο πολὺν διάφορος εἰς τὰς Η.Π.Α. ἀπὸ ὅ,τι εἰς τὴν Ἀγγλίαν. Ἡ πραγματικὴ ἐξήγησις

πτυκτοὶ χώροι θὰ ἐπωφεληθοῦν πολὺ ἐκ τῆς ὀργανώσεως ἰδικῆς τῶν ἐρεῦνης ἐπὶ τοῦ θέματος αὐτοῦ καὶ τῆς ἐν συνεχείᾳ διδασκαλίας του.

Εἰς τὰς πασχούσας ἀπὸ ὑπερπληθυσμὸν χώρας ἡ σπατάλη ἐργασίας ἴσως νὰ μὴ φαίνεται τόσον σημαντικὴ. Κάθε σφαῖρα οἰκονομικῆς δραστηριότητος ἐπιφυλάσσει ἐργασίας δι' ὅσον τὸ δυνατὸν περισσότερα παράσιτα. ("Ὅταν περιφέρωμαι διὰ μέσου κρατικῶν ὑπηρεσιῶν εἰς αὐτὰς τὰς χώρας, μοῦ κάνει πάντοτε ἐντύπωσιν ὁ ἀριθμὸς τῶν ἀτόμων, τὰ ὁποῖα βλέπει τις καθήμενα εἰς τοὺς διαδρόμους, ἡ μόνη ἀπασχόλησις τῶν ὁποίων εἶναι νὰ σηκώνωνται ὅταν περνᾷ κανεὶς ἀπὸ ἐκεῖ καὶ νὰ κáθηται μετὰ ταῦτα πάλιν). Ὑποστηρίζεται ὅτι αἱ νέαι βιομηχανίαι θὰ εἶναι ὑποχρεωμέναι νὰ ἀναλάβουν τὴν μερίδα τῶν ἐκ τῆς συγκεκαλυμμένης ἀνεργίας. Ἡ τακτικὴ ὁμως αὐτὴ εἶναι ἐσφαλμένη διὰ δύο λόγους. Ἡ βιομηχανία εἶναι ἠναγκασμένη νὰ ἀνταγωνισθῇ συνήθως λίαν ἀποδοτικὰς βιομηχανίας ἄλλων χωρῶν εἴτε εἰς τὴν ἐσωτερικὴν ἀγορὰν, εἴτε ἀλλαγῶν καὶ εἶναι, ὡς ἐκ τούτου, ὑποχρεωμένη νὰ μειώσῃ τὸ κόστος τῆς εἰς τὸ ἐλάχιστον. Τὸ ἐπιχείρημα αὐτό, ἐν τούτοις, δὲν εἶναι ἀποφασιστικόν, ἐφ' ὅσον ἡ βιομηχανία, ἐπιδοτουμένη ἐπαρκῶς, δύναται νὰ φέρῃ ἕνα μέρος τοῦ βάρους τοῦ παρασιτισμοῦ καὶ νὰ ἀνταποκριθῇ εἰς τὸν ἀνταγωνισμόν. Σημαντικώτερον εἶναι, νομίζω, τὸ ἐπιχείρημα ὅτι ἡ βιομηχανία δὲν δύναται νὰ ἀνθήσῃ μέσα εἰς μίαν ἀτμόσφαιραν μὴ ἀποδοτικότητος. Πολλαὶ ἐργασίαι εἰς ἐργοστάσια δὲν δύναται νὰ διεξαχθοῦν, ἐὰν δὲν ἐκτελοῦνται μετὰ μεγάλην ἀκρίβειαν. Εἶναι, ὡς ἐκ τούτου, μεγάλης σημασίας τὸ νὰ ἀποκτήσῃ πᾶς ἐργαζόμενος εἰς μίαν βιομηχανίαν τὸν ἐθισμόν τῆς ἀποδοτικότητος.

Ἐγκατάστασις τῶν βιομηχανιῶν

Ἐν ἐκ τῶν πρὸς ἐπίλυσιν ὑπὸ τοῦ κράτους προβλημάτων εἶναι ὁ τόπος τῆς ἐγκαταστάσεως τῶν βιομηχανιῶν καὶ συγκεκριμένως ἡ συγκέντρωσις ἢ ἡ διασπορὰ τούτων εἰς οἰανδήποτε θέσιν. Ἡ συγκέντρωσις πραγματοποιουμένη εἰς περιοχὰς ἀποκλειστικῶς ἐπιφυλασσομένας εἰς τὰς βιομηχανίας, χρειάζεται τὴν βοήθειαν τοῦ πολεοδόμου, ὁ ὁποῖος εἰς πᾶσαν περίπτωσιν ἐπιθυμεῖ τὸν διαχωρισμόν τῆς βιομηχανικῆς ζώνης ἀπὸ τὴν κατοικήσιμον τοιαύτην. Ἐξ ἴσου ὁμως ἀπαιτεῖ καὶ τὴν συνδρομὴν τοῦ οἰκονομολόγου, λόγῳ τῆς διαμορφουμένης ἐκ τῆς συγκεντρώσεως οἰκονομικῆς καταστάσεως. Τὸ κόστος ἐφοδιασμοῦ — ὕδωρ, ἠλεκτρικὴ ἐνέργεια, μεταφορὰ — ἐλαττοῦται. Εὐκολώτερον ἀνεύρεσκειται ὑπηρεσία μηχανικῶν. Ἡ πώλησις ὑποπροϊόντων μετὰ τῶν ἐπιχειρήσεων ὀργανοῦται καλύτερον. Ἀναπτύσσεται ἡ ἀγορὰ ἐργασίας. Εἶναι πολὺ εὐχερέστερον νὰ δημιουργηθοῦν τὰ ἀπαιτούμενα διὰ τὴν ἐκβιομηχανίαν περιθώρια, ἐὰν τὰ ἐργοστάσια εἶναι συγκεντρωμένα εἰς μίαν θέσιν παρὰ ἐὰν εἶναι διασκορπισμένα εἰς οἰανδήποτε τοποθεσίαν.

Τὸ μειονέκτημα τοῦ συναγελασμοῦ τῶν ἐργοστασίων εἶναι, βεβαίως, ἡ πολιτικὴ ἀντίρρησις, ἢ προβαλλομένη ὑπὸ πόλεων εἰς τὰς ὁποίας δὲν ὑπάρχουν αἱ εἰδικαὶ εὐχέρειαι. Πάντοτε διατυποῦνται αἰτήματα πρὸς ἐγκατάστασιν νέων ἐργοστασίων εἰς ὅλην τὴν χώραν, ἀκόμη καὶ εἰς τὴν καρδίαν τῆς ὑπαίθρου, εἰς τρόπον ὥστε πᾶς τις νὰ ἔχη ἴσας πιθανότητας βιομηχανικῆς

άπασχολήσεως. Τοιαῦτα αἰτήματα, παραγνωρίζοντα τὰς πραγματοποιούμενας ἐκ τῆς συγκεντρώσεως οἰκονομίας, δύνανται ἀνέτως νὰ ἱκανοποιηθοῦν εἰς πλουσίας χώρας, ὅπου ἤδη ἡ βιομηχανία ἔχει καλῶς ἐγκατασταθῆ καὶ ἡ ὁποία δύναται ὡς ἐκ τούτου νὰ ἀντιμετωπίσῃ τὸν κίνδυνον τῆς ἐπιβολῆς ποινῆς εἰς πᾶσαν νέαν βιομηχανικὴν ἀνάπτυξιν. Ἄλλ' εἰς χώρας, εἰς τὰς ὁποίας ἡ βιομηχανία εὐρίσκεται εἰς τὰ πρῶτα τῆς βήματα, εἶναι προτιμότερον νὰ παραχωρηθοῦν πάντα τὰ πλεονεκτήματα τῆς συγκεντρώσεως καὶ νὰ ἀφεθῆ διὰ τὸ μέλλον ἡ διασπορά εἰς ὅλην τὴν χώραν. Τοῦτο δὲν σημαίνει ὅτι πρέπει νὰ ἀπαγορεύσωμεν εἰς τινα νὰ ἐγκαταστήσῃ βιομηχανίαν ἐκτὸς τῆς ζώνης, ἐὰν τὸ ἐπιθυμῇ. Εἶναι ἀπλῶς ἓν ἐπιχείρημα διὰ τὴν δημιουργίαν μικροῦ ἀριθμοῦ κέντρων, ἐνθα τὰ ὀφελούμενα ἐκ τῆς συγκεντρώσεως ἐργοστάσια θὰ ἔχουν τὴν εὐκαιρίαν νὰ ἀπολαύουν τῶν πλεονεκτημάτων ταύτης.

Ἐμπορία

Εἰς τὴν πρώτην μου διάλεξιν ἔθιξα τὸ ζήτημα τῆς «ἐπιθετικῆς πωλήσεως» εἰς ξένας χώρας. Ἐνταῦθα ἐπιθυμῶ νὰ εἶπω ὀλίγας λέξεις ἐπὶ τῶν δυσχερειῶν, αἱ ὁποῖαι ἐνίοτε ἀνακύπτουν κατὰ τὴν ἐπιδίωξιν τῆς ὑποκαταστάσεως εἰς τὰς εἰσαγωγὰς τῆς ἐγχωρίου παραγωγῆς. Διότι, καὶ ἂν ἀκόμη τὸ ἐγγώριον προϊόν εἶναι ἐξ ἴσου καλὸν καὶ εὐθηνόν, ὅπως τὸ ἄλλοδαπὸν, εἶναι ἐνδεχόμενον νὰ ὑπάρξουν δυσκολίαι εἰς τὴν πώλησίν του.

Ἐν πρώτοις ὑπάρχει ἡ ἀντίστασις τοῦ καταναλωτοῦ, ὁ ὁποῖος εἶναι πιεσιμόνως συνδεδεμένος μετὰ τὸ ἄλλοδαπὸν σῆμα καὶ ὁ ὁποῖος ἐνδέχεται νὰ πιστεύσῃ εὐλοκρινῶς ὅτι εἶναι καλῦτερον τοῦ ἐγχωρίου προϊόντος ἢ νὰ ἐπιθυμῇ στηρίζεται εἰς τὴν φήμην μιᾶς καλῶς διαφημισμένης ἐπωνυμίας ἢ νὰ προτιμᾷ τὸ ξένον προϊόν ἀπὸ σομπισμόν. Ἐπειτα ὑπάρχει ἡ ἀντίστασις τοῦ χονδρεμπόρου εἰσαγωγέως. Ἐφ' ὅσον εἶναι χονδρέμπορος, εἶναι κατ' ἀρχὴν ἀδιάφορον δι' αὐτὸν ἂν θὰ πωλῇ ἐγχώρια ἢ ἄλλοδαπά προϊόντα, ἐὰν τὸ περιθώριον κέρδους εἶναι τὸ ἴδιο. Ἄλλ' ἐὰν ἐν ταυτῶ εἶναι ἰδιοκτῆτης πλοίων ἢ διατηρεῖ πρακτορεῖον πωλήσεων εἰς τὸ ἐξωτερικόν, ἔχει ἔκδηλον ἐνδιαφέρον νὰ ὑποβοηθήσῃ τὰ εἰσαγόμενα προϊόντα ἐναντι τῶν ἐγχωρίων.

Καί, τέλος, ὑπάρχει ἡ ἀντίστασις τοῦ ὑπερποντίου βιομηχάνου, ὁ ὁποῖος δὲν θὰ διστάσῃ νὰ διαθέσῃ τὸ προϊόν του εἰς τὴν ἀγορὰν εἰς τιμὴν κατωτέραν τῆς κανονικῆς, προκειμένου νὰ προκαλέσῃ τὴν χρεοκοπίαν τῶν νέων ἐπιχειρήσεων.

Ὅλα ταῦτα εἶναι παράγοντες δικαιολογούντες τὴν πρόσκαιρον προστασίαν τῆς νέας βιομηχανίας, μέχρις οὗ εὕρῃ τὴν δυνατότητα νὰ στερεωθῇ εἰς τὴν ἀγορὰν. Ἡ προστασία δυνατὸν νὰ παρέχεται ὑπὸ μορφήν ποσοστῶσεων τῶν εἰσαγωγῶν ἢ ἀπαγορεύσεων ἢ εἰσαγωγικῶν δασμῶν. Ἄλλος τρόπος προστασίας εἶναι ἡ σύναψις κρατικῶν συμβάσεων μετὰ τὰς ἐγχωρίους βιομηχανίας προμηθείας προϊόντων διὰ τὰ νοσοκομεῖα, φυλακὰς ἢ ἄλλους ὀργανισμούς.

Βιοτεχνία

Εἰς τινὰς χώρας μέγα μέρος τοῦ πληθυσμοῦ ἀπασχολεῖται εἰς τὴν βιοτε-

χνίαν, τὰς μικρᾶς κλίμακος βιομηχανίας, αἱ δὲ κυβερνήσεις ἐνδιαφέρονται νὰ προστατεύσουν τὰς βιομηχανίας αὐτὰς ἀπὸ τὸν συναγωνισμόν τῶν μεγάλων βιομηχανιῶν, λόγῳ τοῦ φόβου τῆς ἐπεκτάσεως τῆς ἀνεργίας. Αἱ βιοτεχνίαι καὶ μικραὶ αὐταὶ βιομηχανίαι ἀξίζει, ἄλλωστε, νὰ διαφυλαχθοῦν καὶ δι' ἄλλους λόγους. Ἀποτελοῦν ἀξιόλογον ἀπόθεμα εἰδικευμένου προσωπικοῦ, ἐκ τοῦ ὁποίου ἀνεπτύχθη κατὰ τὸ παρελθὸν μέγα μέρος τῶν βιομηχανιῶν. Ἡ βιοτεχνία εἶναι ἐπίσης ἰδιαιτέρως χρήσιμος, ὡσάκισ οἱ εἰς αὐτὴν ἀπασχολούμενοι δὲν διαθέτουν ὅλον τὸν χρόνον των δι' αὐτήν. Πολλοὶ ἀγρόται μετὰ τῶν οικογενειῶν των ἐπέδιδοντο εἰς χειροτεχνικὰς καὶ βιοτεχνικὰς ἐργασίας κατὰ τὰ διαλείμματα τῆς ἀγροτικῆς ἀπασχολήσεώς των, συμπληροῦντες οὕτω τὸ εἰσόδημά των.

Ὁ καλύτερος τρόπος διαφυλάξεως τῶν κλάδων αὐτῶν, ἐν τούτοις, δὲν εἶναι ἡ προστασία των ἀπὸ τὸν ἀνταγωνισμόν, ἀλλὰ ἡ αὔξησις τῆς ἀποδοτικότητός των. Τοῦτο ἀπαιτεῖ τεχνολογικὴν ἔρευναν, κεφάλαια καὶ ὀργάνωσιν τῆς ἐμπορίας.

Προστασία τῶν βιομηχανιῶν

Εἰς τὴν πρώτῃ μου διάλεξιν ἐπέμεινα ἰδιαιτέρως ἐπὶ τῶν πασχουσῶν ἀπὸ ὑπερπληθυσμὸν χωρῶν καὶ ἐξήγησα τὴν περίπτωσιν τῆς πριμοδοτήσεως τῶν βιομηχανιῶν των μὲ τὴν δικαιολογίαν ὅτι, ἐφ' ὅσον ἡ ὀριακὴ παραγωγικότης τῆς ἐργασίας εἶναι μηδὲν εἰς τὴν γεωργίαν, ἐπιβάλλεται ἡ ἀπασχόλησις τοῦ ἐργατικοῦ δυναμικοῦ εἰς τὴν βιομηχανίαν μὲ τὴν καθαρῶς οἰκονομικὴν ἔννοιαν. Ἐτόνισα ὅμως ὅτι ἡ ἀνάλυσις αὕτη ἐφαρμόζεται εἰς ὀλίγας σχετικῶς χώρας. Ἐπιθυμῶ νὰ περατώσω αὐτὰς τὰς διαλέξεις ἀναφέρων ὀλίγας λέξεις ἐπὶ τῆς προστασίας βιομηχανιῶν εἰς χώρας ἐχούσας καλλιεργήσιμον γῆν ἀνάλογον πρὸς τὴν ἐργασίαν.

Εἰς τοιαύτας χώρας κάθε βιομηχανία ἐκτρέπει τὴν ἐργασίαν ἀπὸ ἄλλας δραστηριότητος. Ἡ ἐκτροπὴ αὕτη εἶναι ἐπιθυμητὴ μόνον ἐὰν ἡ καθαρὰ πρόσδοδος τῆς ἐργασίας εἰς τοὺς νέους βιομηχανικοὺς κλάδους ὑπερβαίνει τὴν καθαρὰν πρόσδοδον τῆς ἐργασίας εἰς τὰς δραστηριότητας, ἐκ τῶν ὁποίων ἀποσπᾶται. Ὁ ἀπλούστατος δείκτης τούτου εἶναι τὸ ἐὰν ἡ βιομηχανία δύναται νὰ ἀντιμετωπίσῃ χωρὶς προστασίαν τὴν πληρωμὴν μισθῶν ἀρκούντως ὑψηλῶν, διὰ νὰ προσελκύσῃ τὴν ἐργασίαν ἐξ ἄλλων ἀπασχολήσεων. Μία πρώτη ἀρχὴ τῆς βιομηχανικῆς πολιτικῆς πρέπει νὰ εἶναι ὁ κανὼν ὅτι βιομηχανία ἢ ὁποία δύναται νὰ ἀνταποκριθῇ εἰς τὴν πληρωμὴν τοιοῦτου μισθολογίου, ἐπιβάλλεται νὰ ἐνθαρρύνεται.

Τὸ συμπέρασμα τοῦτο εὐσταθεῖ μόνον ἐὰν τὰ πραγματικὰ κέρδη εἰς τὴν βιομηχανίαν δὲν διατηροῦνται τεχνητῶς ὑψηλότερα τῶν κερδῶν εἰς ἄλλας ἀπασχολήσεις. Κατὰ πόσον τὰ πραγματικὰ κέρδη, ἐν ἀντιδιαστολῇ πρὸς τὰ χρηματικὰ κέρδη, εἶναι ὑψηλότερα εἰς τὴν βιομηχανίαν ἢ εἰς τὴν γεωργίαν, τοῦτο ἀπετέλεσεν ἀντικείμενον συζητήσεων ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρὸν εἰς τὴν θεωρητικὴν φιλολογίαν. Τοῦτο εἶναι προφανῶς ζήτημα ἐμπειρικῆς ἐρεῦνης εἰς ἐκά-

στην περίπτωση. Όταν αποδεικνύεται, υπάρχει θεωρητική δικαιολογία προς προστασίαν.

Πέραν τούτου πρέπει να ληφθούν υπ' όψιν δύο ακόμη προϋποθέσεις : Είς την πρώτην προϋπόθεσιν, εάν συγκρίνωμεν την σχετικήν αποδοτικότητα τῆς γεωργίας καὶ τῆς βιομηχανίας, δὲν πρέπει νὰ πράττωμεν τοῦτο βάσει τῶν τρεχουσῶν τιμῶν, ἀλλὰ βάσει τῶν προσδοκωμένων νὰ διαμορφωθούν εἰς τὸ μέλλον. Ἡ γεωργία δύναται νὰ εἶναι λίαν ἐπικερδῆς εἰς τὸ παρόν, ἀλλ' ἐὰν ἀναμένεται πτώσις τῶν γεωργικῶν ἔναντι τῶν βιομηχανικῶν τιμῶν, πρέπει νὰ ἀναποθετήσωμεν ἀπὸ τοῦδε τὴν βιομηχανίαν πέραν τοῦ ἀμέσου σημείου ἀποδοτικότητος, ὡς ἀσφάλειαν ἔναντι τῶν μελλοντικῶν ἐξελίξεων. Εἰς τὴν πράξιν, βεβαίως, οὐδεὶς γνωρίζει πῶς θὰ κινήθωῦν αἱ τιμαὶ εἰς τὸ μέλλον. Ἐντεῦθεν, ἡ καλυτέρα ἀσφάλεια εἶναι ἡ ἀποφυγὴ ὑπερβολικῆς ειδικεύσεως, διὰ τῆς ἐπιχορηγήσεως τῆς ἀναπτύξεως νέων βιομηχανιῶν.

Ἡ δευτέρα προϋπόθεσις ἀνακύπτει ἐκ τοῦ γεγονότος ὅτι ἀπαιτεῖται κάποιος χρόνος διὰ νὰ βρῆ τὸν δρόμον τῆς ἡ βιομηχανία. Μία νέα βιομηχανία εἰς τὰς ὑπαναπτύκτους χώρας πρέπει νὰ ἐκπαιδεύη ἐργάτας, σχεδὸν ἐκ τοῦ μηδενός, καὶ θὰ πρέπει νὰ ἐργασθῆ κατὰ τὸ τὸ πρῶτον ἢ καὶ τὸ δεύτερον ἔτος μὲν πολὺ χαμηλὴν παραγωγικότητα. Ἐὰν προτίθεται νὰ χρησιμοποιήσῃ ἔγμω χωρίου πρώτας ὕλας, θὰ χρειασθῆ χρόνος μέχρις οὗ ἐπιτευχθῆ ἡ ὀργάνωσις τοῦ ἐφοδιασμοῦ τῆς εἰς ἐπαρκεῖς ποσότητος ἐκ τῶν ὑλῶν αὐτῶν καὶ ἐν τῷ μεταξὺ τὸ ἐργοστάσιον ἐνδέχεται νὰ ἐργάζεται κάτω τῆς δυναμικότητός του ἢ νὰ χρησιμοποιῆ περισσότερον δαπανηρὰς ὕλας ἐκ τοῦ ἐξωτερικοῦ. Θὰ ὑπάρξουν ἐπίσης δυσκολίαι εἰς τὴν προσπέλασιν τοῦ πρὸς τὴν ἐσωτερικὴν ἀγοράν, εἰθισμένην εἰς τὰ εἰσαγόμενα προϊόντα, τὰ ὁποῖα δύναται νὰ μὴ εἶναι οὔτε καλυτέρα οὔτε εὐθηνότερα τῶν ἐγχωρίων. Αἱ δυσκολίαι αὗται περιορίζονται μὲν τὸν καιρὸν. Ἐν τῷ μεταξὺ, δικαιολογεῖται ἀπολύτως ἐνίσχυσις ἢ προστασία διὰ περιωρισμένην χρονικὴν περίοδον, ἐπαρκούσαν διὰ νὰ κριθῆ ὅτι συντόμως τὸ ἐργοστάσιον θὰ εἶναι εἰς θέσιν νὰ καταστή αὐτοδύναμον.

Περισσότερον δυσχερὴς εἶναι ὁ ὑποβιβασμὸς τοῦ κόστους, ὁ ὁποῖος αὐξάνει εἰς ἓν ἐργοστάσιον λόγῳ τοῦ ὅτι ἡ παρουσία τοῦ προσελκύει ἄλλα. Τὰ ἐργοστάσια ἔχουν νομαδικὸν χαρακτῆρα διότι κάμνουν χρῆσιν κοινῶν εὐκολιῶν καὶ διότι ἐμπορεύονται μεταξύ των. Ὅσον περισσότερα ἐργοστάσια ὑπάρχουν, τόσο εὐθηνότερος εἶναι ὁ ἐφοδιασμὸς των εἰς ἠλεκτρικὴν ἐνέργειαν, μεταφορὰς κλπ. Ἐπίσης ὅσον περισσότερα ἐργοστάσια ὑπάρχουν, τόσο περισσότερο στηρίζεται τὸ ἓν ἐπὶ τοῦ ἄλλου, εἴτε πωλοῦν τὰ ὑποπροϊόντα του, τὰ ὁποῖα ἄλλως θὰ ἐχάνοντο, εἰς ἕτερον, εἴτε ἐξασφαλίζουν ὑπηρεσίας, ἄνευ τῶν ὁποίων τὸ ἄλλο δὲν θὰ ἠδύνατο νὰ συνεχίσῃ. Ἡ ἀποτελεσματικότης ἐνὸς βιομηχανικοῦ συστήματος εἶναι, ὡς ἐκ τούτου, συνάρτησις ὄχι μόνον τοῦ χρόνου ἀπὸ τοῦ ὁποῖου ὑπάρχει ἕκαστον ἐργοστάσιον καὶ τοῦ μεγέθους αὐτοῦ, ἀλλὰ καὶ τοῦ ἀριθμοῦ καὶ τῆς ποικιλίας τῶν ἐργοστασίων του. Ἐντεῦθεν, δὲν θὰ ἦτο παράλογον, νὰ δημιουργηθῆ ἀριθμὸς ἐργοστασίων, μὴ αὐτοδυνάμων, ἀλλὰ διὰ τῆς ὑπάρξεώς των καθιστώντων δυνατὴν τὴν οἰκονομικὴν λειτουργίαν ἄλλων.

Τὸ ἐπιχείρημα τῆς τελευταίας παραγράφου συνηγορεῖ ὑπὲρ τῆς γενικῆς προστασίας τῆς βιομηχανίας, ἀλλὰ συνηγορεῖ μόνον δι' ἐκείνας τὰς χώρας, ὅπου δύναται νὰ ἀναμένεται ταχεῖα ἐκβιομηχάνισις, λόγῳ τῆς ὑπάρξεως πόρων εἰδικῶς εὐνοούντων τὴν ἐκβιομηχάνισιν (περιλαμβανομένης καὶ τῆς εὐθηνῆς ἐργασίας). Εἰς τοιαύτας χώρας μία σχετικῶς βραχεῖα περίοδος γενικῆς προστασίας (20 ἔτων ἔστω), θὰ ἔχη ὡς ἀποτέλεσμα τεραστίαν αὐξησιν τῆς βιομηχανίας. Ἐξ ὀρισμοῦ δὲν πρόκειται περὶ τῶν ἐξεταζομένων ἐνταῦθα χωρῶν, δηλαδὴ τῶν ὑπαναπτύκτων, αἱ ὁποῖαι δὲν πάσχουν ἀπὸ ὑπερπληθυσμῶν, καὶ αἱ ὁποῖαι δὲν διαθέτουν οὔτε καύσιμα, οὔτε μεταλλεύματα. Εἰς τὰς χώρας αὐτὰς ἡ ἀνάπτυξις τῆς βιομηχανίας θὰ εἶναι περιορισμένη λόγῳ τῆς χαμηλῆς ἐγχωρίου ζητήσεως, ἐξαρτωμένη ἀπὸ τὴν ἀνάπτυξιν τῆς γεωργικῆς παραγωγικότητος.

Ἡ ἀξία τῆς προστασίας εἰς τὴν ἐσωτερικὴν ἀγορὰν ἐξαρτᾶται ἐκ τοῦ μεγέθους τῆς ἀγορᾶς ταύτης. Εἰς ὀρισμένες περιοχὰς ποιά τις χρήσιμος ἐκβιομηχάνισις θὰ ἠδύνατο νὰ λάβῃ χώραν, ἐὰν ἡ ἀγορὰ αὕτη δὲν διασπᾶται μὲ τελωνειακοὺς φραγμοὺς, ὡς λ.χ. συμβαίνει εἰς τὰς Δυτικὰς Ἰνδικὰς νήσους. Εἰς τὰς περιπτώσεις αὐτὰς τὸ φάρμακον εἶναι ἡ τελωνειακὴ ἔνωσις. Ἀλλὰ τὸ θέμα τῶν τελωνειακῶν ἐνώσεων εἶναι καὶ τεράστιον καὶ καλυμμένον ἤδη εἰς τὴν οἰκονομικὴν φιλολογίαν, ὥστε δὲν πρόκειται νὰ ὑπεισέλθω εἰς τὴν διερεῦνησίν του.